

<http://www.burduranbarcik.com>

MİLLİ TARİHİMİZ VE KİMLİĞİMİZ

BURDUR -GÖLHİSAR HAVZASI TARİHİ VE KIZILLAR KÖYÜ*

Hayati KUZUCU

(*Bu araştırma ,yazarından izin alınmadan kısmen veya tamamı hiç bir surette yayınlanmaz.Ancak kaynak olarak kullanılabilir)

Kızillar Köyü, Burdur `un Çavdır İlçesi'ne bağlı bir köyümüzdür.Komşu köyler, Anbarcık, Kozağaç, Bayır(Bayındır) ,Çakır(Mahallesi),ve Yazır 'dır.Coğrafi konum itibari ile Teke Bölgesi'nin kuzey ucundadır.Coğrafi Teke Bölgesi ise: Antalya Körfezinin hemen batısından başlayıp güneyi Akdeniz sahilleri, Kuzeyi ise Bucak Kızılkayasın `dan batıya doğru Tefenni ilçesi,Başpınar ,Yeşilköy ,Yuva hattıyla ,Kara Kuzu Gediği'nden Bey Köy'e ulaşan oradan da güneye kıvrılarak Gölhisar Havzası'ndan geçip Dirmil -Pırnaz üzerinden Fethiye Körfezine inen alanı içine alan platodur.Platonun çok büyük bir bölümü dağlıktır. Dağlar arasında ve sahil kesiminde verimli ovaların bulunur. Sahilden Fethiye Karabel ve Güğ Beli ile iç yükseltiyeye geçilir.Teke Bölgesi'nin büyüklü küçüklü gölleri ve akarsuları da mevcuttur.Kızillar Köyü ,bölgenin güneyinden kuzeye yükselerek düzleşen plato yükseltisinin Kızılca Dağ'ının kuzeyinden Gölhisar Havzasına

meyllenerek inen kısmında , Kozağaç-Anbarcık sırtlarındaki düzlüktedir.Yaylası, Dirmil Yaylası silsilesindedir ve oldukça verimli toprakları vardır. Hayvancılık için de oldukça elverişli olan yaylanın , günümüzde en küçük düzlükleri bile tarıma açılmıştır.Kızıllar Köyü ve çevresi ilk Anadolu Devleti sayılan Hitit Çağından sonra,Frigya'ya dahil olmuş sonra da Antik Çağlarda ,Likyanın kuzeyinde yer alan ve dört şehrin-Cbriya,Bubon Onioanda ve Balburo kentlerinin-oluşturduğu "Tetrapolis" devletçığinin içinde yer almıştır.Bu yerler , zaman zaman Likyalılarca işgal edilmiştir.Arkeolojik eserlerden yörede ,Likya Kültürü etkisinin olduğu gözlemlenmektedir.Bölgeye Kbriatis Bölgesi denildiği gibi, Kabalis adıyla da bilinmektedir.¹Bazen Psidya'ya dahil olmuştur.Ege adalarından gelen vahşi Yunan kabileleri tarafından tamamen yok edilen veya asimile edilen çevre insanları, daha sonra Pers hakimiyetini tanımışlardır.İskender istilasını yaşadktan ve Roma valilerince uzun süre idare edilmesi sonrasında , Bizans bölümüne geçen bu yerler,bila ahire ezeli ebedi sahibi Türklerin eline geçmiştir.

Köy sınırları içinde görülen arkeolojik eserler şunlardır :

Kocapınar 'da bazı kabartma resimler,**Asarlık**'da yine dört adet kabartma ,aynı çevrede bulunan **Dibek taş** ' ta kaya resimleri.

Türkler mübalağasız tarihin bilinen en eski milletlerinden birisidir.İlk yurtları, artık eskiden söylendiği üzere Moğol Bozkırları değil; bugünkü Türkmenistan ile Kazakistan Bozkırları daha çok Issık Gölü çevreleriydi.Daha doğru bir tanımla Batı Türkistan'dır.Batıdan gelen başka kavimlerin baskısı sonucu ,daha doğuya yani Çinin Kuzeyine Orhun –Yenisey boylarına göçmek zorunda kalmışlardır.Burada asırlar boyu süren Çin ile mücadeleden sonra ,gerek nüfus ve gerekse ekonomik zaaf nedeniyle, Çin ile başa çıkamayacaklarını en azından galip gelseler de bu galibiyetin bir işe yaramayacağını gördüklerinden ,daha Hun Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte, batıya yönelmişlerdir.İran'ın kuzeyinden M.S 350'den sonra Kafkaslar'a ve Karadeniz'in kuzeyinden Batı

¹ Veli SEVİN .Anadolu Tarihi Coğrafyası.TTK Yayını.2001-Ankara.Sayfa 138

Avrupa'ya girmeye başlamışlardır.Hunlar ,Avarlar ,Bulgarlar,Hazarlar uzun veya kısa süreli devletler halinde bu bölgelerde hakimiyetlerini ilan etmişlerdir.İkinci Göktürk Devleti'nin yıkılması devresinde , eski Türk yurdunda büyük bir hareketlilik yaşanmış,çeşitli Türk Boyları batıya tekrar göçe başlamışlardır.Bu göçün belki de en büyük kolunu ,Oğuzlar oluşturmuşlardır. 775 yılında Oğuzlar tekrar geri döndükleri eski Türk Yurdu da ,İran'ın Kuzey batısından Kazakistan'ın güney bölümüne doğru olan yerlere yerleşerek Yabgu Devleti adıyla bilinen bir devlet kurdular. Aynı zamanda daha önceden buralara gelen Türkler ile bazen savaş halinde, bazen de barış halinde yaşamaya başladılar Şehirler kurdular veya diğer Türklerin kurdukları şehirlere yerleştiler . 9 .yüzyılda yerleşik yaşayan azımsanmayacak kadar kalabalık Oğuzların da varlığı biliniyor.Birçok İslam Coğrafyacısı ,bölgede büyüklü küçüklü 12 adet Oğuz şehrinin varlığını haber vermektedirler².Yaşantılarında ziraat işleri de görülen faaliyetlerdendir.Göçebe Oğuzlar ,şehir veya köylerde yaşayan boydaşlarına alayla karışık "Yatuk" adını veriyorlardı.Bu coğrafyada hususiyetle Türkler ile Müslüman Araplar arasında, Halife Hazreti Osman zamanında başlayan münasebetler; Emeviler zamanında daha da yoğunlaşmıştır.Daha ziyade Türkistan'ı almak isteyen Araplar'la buna karşı direnen Türkler; yaklaşık 200 yıla yakın bir süre , şiddetli çatışmalar içinde yaşamışlardı.Şöyle ya da böyle nedenlerle Türkler arasında İslamiyet yayılmaya başlamıştır.Doğudan gelen Çinliler de , Türkistan'ı istila etmek amacındaydı.Türkler, amansız eski düşmanları Çinlilere karşı ,bir çeşit yeni müttefikleri olarak Araplara daha hoş görüyle bakmaya başlamışlardı. Çin ile İslam Ordusu ve müttefik Türklerin Talas'ta yaptıkları savaş ; İslam ordularının galibiyeti ile sonuçlanınca , ilişkiler olumlu yönde daha da arttı.Bütün tarihçilerin kabul ettikleri üzere eğer: Emeviler , Türkistan `da yaptıkları sayısız zulüm ve çeşitli soygunlar yerine, İslam'ın ilk mücahitleri gibi saf İslam ruhuyla hareket etmiş olsalardı ;Türklerin İslamiyetle şereflenmeleri çok daha erken zamanlarda mümkün olacaktı³.Emeviler devrinde , yabancı diyarlara İslam'ı yaymak için gaza yapmak yerine ,artık ganimet elde etmek için seferlere çıkılır olmuştu.Bu

² Ramazan ŞEŞEN,İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri.İstanbul -2001 Türk Tarih Kurumu Yayınları.Sayfa,104

³ Ord.Prof.Dr.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar.Ankara -1993.Sayfa 13

süreçte Türkistan şehirlerine kalabalık İslam Kolonileri yerleştirildi.Zamanla halk ile kaynaşmaya başlayan bu Koloniyel gruplar, İslam Dininin yayılmasında önemli roller oynamaya başladılar.Bazı Müslüman Tüccarların- Tacirlerin, Türk Bozkırlarında başlayan ticari faaliyetleri ile birlikte dinlerini tanıtmaya başlamaları da İslam'ın bölgede yayılmasında mühim roller oynadı.Yerleşik Türkler'in dinlerini değiştirmeleri ,bozkırda yaşayanlara göre daha kolay olacağı aşıkardır.Ancak ;konar göçer Türkler arasında İslam'ın kabul edilmesi -karakter olarak sert mizaçlı insanlar olan bu zümrede- oldukça zaman alıyordu. Bu arada devreye İslam Dervişleri girdiler.Dervişler , amel işlerinde hayat şartları itibariyle zorlanan ve zor bir hayat süren göçebe Türklere, İslam'ı sevdirmek için daha hoş görülü daha toleranslı davrandıklarından dolayı başarılı oluyorlardı.Eski Şamanlara ve Ozanlara benzeyen davranış ve anlayışları, onlara halkla ilişkilerinde kolaylıklar sağlıyordu⁴.Son yıllarda özellikle Türkiye'de ki Alevi kesimlerde vurgulanan başka bir görüş daha göze çarpmaktadır.Bu görüşe göre Emevi ve Abbasi zulümlerinden kaçan Hz.Peygamber'in Ehli Beyt olarak bildiğimiz torunları ,İran ve Türkistan'a sığınmışlardı.Buralar da kimliklerini gizleyerek daha emin buldukları göçebe Oğuz boyları arasına yerleştiler .Ve zamanla onlara İslam'ı öğrettiler.Gayet tabii olarak da bu boylara Ehli Beyt sevgisini aşıladılar. Türkler dolayısıyla Oğuzlar, iki türlü İslami tebliğ ile karşı karşıya kalmışlar ve bu ikili anlayış ,tarih içinde hep sancısını çekecekleri ikili kargaşayı beraberinde getirmiştir:Tekke ve Medrese anlayışlarına bağlı iki ayrı dini anlayış. İkinci bir ikiliğin temelleri de yine bu dönemde atılmıştır.Türk Oğuz-Türkmen çekişmesi.Oğuzlar arasında yayılmaya başlayan İslam hızla beraberinde çok öncelerden başlamış olan toprağa yerleşmeyi daha da hızlandırmıştı.Her devirde,bağlandıkları her dine samimiyetle inanmış insanlar olarak Türkler, dinlerini elbette rahat yaşamak istiyorlardı. Tarihi akış içinde bu devrede (750-900 yılları dönemi) Müslüman olan Oğuzlar'a artık "Türkmen" adı da veriliyordu.Konar Göçer hayatın zorlukları samimi bir İslami hayatını

⁴ Ord.Prof.Dr.Fuat Köprülü.a.g.e .Sayfa 19

zorlaştırıyordu.Onun için İslam'a girip yerleşik hayata giren bir Türkmen'e "Türk" oldu deniliyordu⁵. Kısacası Türk,yerleşik hayata geçmiş Türkmen'e ad oluyordu. Bu bakımdan gerek dini anlayıştaki ve gerekse mili anlayıştaki farklılık -özellikle dini anlayıştaki farklılık- Anadolu'ya geçtikten sonra da devam etmiş ,zaman zaman Türk ve Türkmen mücadelesine zeminde hazırlamıştır. Bu mücadeleler, tarihimizde bir çok acılı olayın da baş müsebbibi de sayılabilir . Çünkü tarihi boyunca Türk Toplumunu, sosyal yapı itibari ile ikili bir hayat sürüyordu.Bir kısmi yerleşik hayat sürerken ekseriyetli kesimi göçebe bir düzenden geliyordu. Bu nedenle eski isimlendirme yeniden ortaya çıkmıştır.Türk ,yerleşik hayatın getirdiği düzen ve anlayışa sahip olurken ,Türkmenler Orta Asya Bozkır düzeninin temsilcisi durumundaydılar.Bu ikili sosyal düzenin mantalite farklılığının beraberinde getirdiği, dünyaya bakış tarzı ayrılığı ,Türk Tarihinde hep bir sorun ola gelmiştir.Oğuz Boyları arasında meydana gelen bu farklılığın arka planını-bir bakıma bütün Orta Asya Türk Devletlerinde görülen onların her seferinde birbirleri ile savaşa savaşa yıkılmalarında baş etken olmuş- çok eski bir sorunun yeni boyutlarla ortaya çıkmasının beslediği bir hakikattir

Oğuz Boyları daha sonra Anadolu'ya geldikten bu anlayışlarını devam ettirdiler.Onların içinde yeni yurtlarına gelen Horasan Erenleri dediğimiz bu dervişler ,Anadolu'nun fethinde ve Türk vatanı haline gelmesinde çok önemli işler başarmışlardır. Daha sonraları Hacı Bektaş -ı Veliyi "Sultan Hünkar" olarak bilip ona bağlanan bu dervişler,asırlarca Anadolu'da Türklük ateşinin çerağını taşımışlardır.Ne var ki; 15.Asır sonlarına doğru ortaya çıkan Şah İsmail , Anadolu'da bulunan özellikle: Tokat ,Sivas ,Yozgat ,Teke ,Hamit (Burdur ve Isparta) , Menteşe de (Muğla) yaşayan Türkmenlerin Ehli Beyt'e duydukları hürmeti istismar ederek tamamen farklı bir dini görüşü,Halife adını verdiği propagandacılar vasıtasıyla bu bölgelerde ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.Alevilik dediğimiz bu yeni yorum ,Hacı Bektaş -ı Veli'nin akideleriyle ilgisi olmayan- (Ehli Beyt sevgisi hariç)- oldukça uzak bir yoldu.Yani günümüz Aleviliği aslında Şah İsmail'in kafasından çıkmış zamanla yeni yeni görüşlerin

⁵ İşin garibi bin yıl sonra Anadolu'da tahtacı Türkmenleri Sünnilere "Türk " diyorlar.Bilindiği üzere Anadolu'nun bazı yerlerinde Alevi Türklere Türkmen denilmektedir.Bu durumun aslında bin yıl önce başlayan Türkmen – Oğuz (Türk) ikiliğinin devamından başka bir şey olmadığı belirtilmektedir.Prof.Dr.Orhan TÜRKDOĞAN ,Etnik Sosyoloji.İstanbul-1998.Sayfa 298.

içine girdiği farklı bir yorum halini almıştır.⁶Dikkate şayandır ki ,Şah İsmail propagandası,Hacı Bektaş Ocağı'na etki edememiş -yani ele geçirememiş- ancak 17.asır ve daha sonraları nüfuz edebilmiştir⁷.Bundan dolayı Yavuz Sultan Selim'e İran'la olan kavgasında en büyük desteği Hacı Bektaş Ocağı vermiştir.950 yılına doğru İslam Dini, Oğuzlar arasında oldukça yaygın hale gelmişti.İşte bu tarihte Karahanlı Hakanı Abdulkerim Satuk Buğra Han'ın İslam'a girmesi ile İslamiyet, bütün Türkler arasında en büyük din haline geldi.Henüz Müslüman olmamış Türkler üzerine Müslüman Türkler, birer "İslam Gazisi" olarak akınlara başladılar. Onların gözünde Müslüman olmayan Türkler, birer kafir idiler.Ülkeleri de kafir illeri idi.Oğuzlardan Selçukluların atası Kınık Boy Beyi Selçuk Bey, bir sebepten dolayı Yabgu Devleti yönetimi ile özellikle de Oğuz Yazır Boy Beyi ile arası açılınca; 985 `de kendisine bağlı güçlerle güneye Cend şehrine indi.Ve burada İslam'ı seçti.Daha sonra Cend Selçukluların ilk başkenti oldu.Kısa sürede güçlenen Selçuk Bey ve ailesi, etrafında epeyce de düşman sahibi de oldu.Oğullarının bazılarını çeşitli mücadelelerde kaybetti.Bu aileye Selçuklular olarak tarihteki yerini aldırın Tuğrul Bey ve Çağrı Beyler babalarını böyle bir kavga da kaybettiler.Onları dedeleri,Selçuk Bey büyüttü ve eğitti.1005 yılında ölen Selçuk Bey'in yerine oğlu Arslan Bey geçti.Daha sonra Ünlü Gazneli Mahmut tarafından tehlikeli olduğu düşüncesiyle bir hile ile Arslan Beyi yakalatıp Hindistan da ki Kalincer kalesine hapsetti.Boyun başına Tuğrul ve Çağrı Bey kardeşler geçtiler.Arkasından ezeli düşmanları olan Kıpçaklar'la şiddetli çatışmalara girdiler.Çevredeki diğer Türk Handanların kendi aralarındaki kavgalarına da bulaşan bu iki kardeş,sonun da büyük bir zayıf verip Horasan'a çekildiler.Türk tarihinin en ünlü simalarından Gazne Sultanı Gazneli Mahmut,onları çok dikkatle takip ediyordu.Ve tehlikeyi sezmişti. Arslan Bey , hapiste ölünce Çağrı ve Tuğrul Beyler bu sefer tam bir güvenle bu Oğuz Türkmen boyunun idaresini ele aldılar.Ancak Arslan Bey'e bağlı bazı Türkmenler, ana kütleden koparak Horasandan Güney Doğu Anadolu'muza kadar olan coğrafya da serseri mayın gibi dolaşmaya başladılar.Ancak Arslan Bey'in oğlu ve Anadolu Selçuklularının atası

⁶ Faruk Sümer ,Oğuzlar. İstanbul-1992 .Sayfa 130

⁷ Ahmet Yaşar OCAK,Türkiye de Alevilik ve Bektaşilik Araştırmalarında Tarihi bozma Yaklaşımı ve Tarihsel Perspektif Yanışları. Muhafazakar Düşünce .Yıl 2 Sayı 7.Kış 2006.Sayfa 129-136

Kutalmış Bey, onlara katılmamıştı. Böylece Oğuz boyları arasında ilk bölünme hasıl oldu ve bu daha sonra artarak sürdü.Çevredeki güçlerle sürekli çatışmak zorunda kalan Selçuklu Oğuzları, öyle zor durumlarda kaldılar ki ve öyle büyük kayıpları oldu ki sonuçta Çağrı ve Tuğrul Beyler ; bir avuç Türkmenle birkaç bin koyunla oradan oraya yurt aramak zorunda kaldılar.En büyük güç sahibi düşmanları Gaznelilerdi.Fakat iki kardeş büyük bir mücadele sonunda kendilerini toparladılar .Her zorluk onları biraz daha kuvvetlendirmişti.Sonun da iki kardeş Horasan bölgesindeki Türkmenleri bir bayrak altında toplamayı başardılar.1040 Yılında Dandanakan da Gazne ordusunu yenerek , Orta Doğu ve İran da hüküm süren güçlü ve enerjik bir devletin temellerini attılar.Ancak bölge, eski Türk Devletlerinin kuruldukları Orta Asya şartlarından çok farklı bir yapıya sahipti.Eski Türk Devlet teşkilatının bu iklimde yürümesi zordu.Bir kere halkın çoğunluğu :Gazneliler ve diğer devletlerden devir alınan farklı bir kültürlere sahip ,gelenek – görenek açısından bambaşka bir dünyaya aittiler.Gazneliler ,bir Türk Devleti olmasına rağmen ;bu gerçeğin zorlamasıyla devlet yapılanmasını, yerli halka göre düzenlemek zorunda kalmıştı.Devlet yöneticilerinin ekseriyetini ,yerli halkı daha kolay sevk ve idare etmek için, onların içlerinden seçmişti.Devşirme sistemini kullanarak farklı Türk boylarından devşirdikleri insanlarla bu yapıya takviye güçler ilave etmişlerdi.Orta Asya Türk tarihinde görülen en bariz husus boylara dayanan sistemdi. Her hangi boya mensup bir yönetici arkasına aldığı bu güçle her zaman sorun olabiliyordu.Çok rahat bir şekilde isyan edip devletin yıkılmasına yol açabilecek bir güce her zaman sahiptiler . Bu da merkezileşmeyi zorlaştırıyor, her an için devlet içinde yeni güç odakları oluşabiliyordu.Bir bey etrafına topladığı boydaşlarıyla yaptığı doğru ya da yanlış eylemleriyle sonuçta büyük bir kaosa yol açmaları mümkündü. Bu coğrafya da ister istemez kağanlar , dayandıkları güçlerin herhangi bir olumsuz durumda menfi rollerini gidermek için karşı hareket de bulunuyorlar ve iyi niyetle de olsa bu hareketler yeni bölünmeleri daha da arttırıyordu.Bu yüzden kurulan bir Türk Devleti çoğunlukla fazla ayakta kalamıyor yıkılıyordu. İşte bu sebepten dolayı Türk Devletlerinin hanedanları ,Orta Asya dışında yeni coğrafyalara geçtikleri zaman

, devlet kuruncaya kadar Türklerin gücünden en iyi şekilde faydalandılar sonra da idarelerine geçen yerli halkların insanlarını kapıkulu şeklinde örgütleyerek - onların arkalarına alabilecek bir potansiyel güçleri olmadığından hanedana karşı devamlı zayıf durumda kaldıklarından, daha az tehlikelidiler-Türkleri, devlet yönetimi dışına iterek kendilerini bir şekilde emniyete aldılar.İstisnasız Büyük Selçuklu ,Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde uygulama tekrarlanmıştır.Hatta 15. yüzyılda İran'da Safevi Devletini Şah İsmail , Anadolu'da Osmanlı Devletinden memnun olmayan kalabalık Türkmen aşiretlerini İran'a aktararak ,onların sayesinde devletini kurmuştu .Daha sonraları sanki tarih aynen tekerrür etmiş,İran'da büyük bir güce erişen Türkmen Beyleri, Şahları tahtan indirip tahta çıkarmaya başlamışlardır.Olayların getireceği sonuçları gören Safevi Şah Abbas ,Türkmen aşiretlerine uyguladığı sürgün ve katliamlarla onların gücünü kırmış⁸ ve sonra o da devşirme (özellikle Ermeni ve Gürcülerden) sistemini kurmuş, böylelikle Türkmenler yine devlet kuruculuktan ,devletin yedek gücü olarak bir kenara itilivermişledir⁹.

Gazneliler'in sisteminin faydasını kavrayacak zekaya sahip olan Tuğrul Bey, geçmiş tarihten ders alabilecek kadar da ferasetli bir insandı.Önceleri kurulmuş Türk Devletlerinin uğradığı zaafa düşmemek için Gazne Devlet yapısına benzer bir yapıyı ikame ederek, netice de yerli İran Halkının da güvenini kazanmasını bildi. Yani yerli Türkler'den ve diğer Türk boylarından ayrıca İran kökenlilerden aldığı kadrolarla devlet idaresini yönetmeye başladı. Arkasından Ömrü boyunca nice zorlukları beraber göğüslediği nice badirelerden sayelerinde kurtulduğu,Türkmen kitlesini karşına alma sonucunu doğurdu.Bir çok tarihçimiz bu ayrılığın, asırlarca sürecektir Oğuz Türklerinin ,Oğuz Türk(Merkezi anlayışı temsil eden)- Türkmen (Kontrol dışı bağımsız hareket eden aşiret anlayışını temsil eden) ve sayısız şiddetli çatışmalara yol açacak tarihi ikiliğin temeli olduğunda hem fikirdirler¹⁰.Aslında adı geçen ikilik; yukarıda anlattığımız üzere Oğuzlar arasında İslamiyet'in

⁸ Bazı Alevi Aydınlarımız ,Osmanlı Devletini özellikle Yavuz'u Alevi Türkmenlere karşı katliamla suçlarken ,büyük propagandalar sonucu İran'a götürülüp devlet ihya olduktan sonra katliamlara uğrayan Türkmenleri nedense pek görmemektedirler.

⁹ Prof.Dr.Faruk SÜMER,Safevi Devletinin Kuruluşu ve Yükselişinde Anadolu Türkmenlerinin Rolü.Ankara -1998. .Sayfa 148 .

¹⁰ Prof.Dr. Mehmet Altay KÖYMEN,Türk Tarihinde Kültür Mücadelesi.Türk Kültürü Dergisi.Sayı 49 - 1966. Sayfa ,1118-1126

yayılmaya başladığı ilk yıllarda görülmeye başlayan, yerleşmiş Oğuzla birlikte ,yarı göçebe Oğuz kesimiyle,göçebe Oğuz Türkmenlerin arasında ayrılığın yeni bir veçhe kazanmasından başka bir şey değildir. Bu durum iki hayat anlayışını temsil ediyordu.Merkez kuvvetleri yani devleti yöneten Oğuz Türk geleneği buldukları coğrafyayı bir vatan haline getirme ve sürekli oradan araya savrulmadan kurtulmak böylece toprağa daha kuvvetle bağlanmak , güçlü idareyle yeni coğrafya da ki diğer insanlara rahatsızlık vermeden devleti idame ettirmek , Türkmen kesim ise Asya Bozkırlarının hareketli yaşantısını sürdürdüğünden ister istemez yerleşik İran halkıyla çatışıyor sonuçta merkezi yönetimle karşı karşıya kaldığından daha az merkezci bir idare veya idaresizlik istiyorlardı.Zamanla merkez ister istemez İran gibi güçlü bir kültürün hüküm sürdüğü ülkede, bu coğrafyanın istediği karşı kültürel yapıyı oluşturamadığından ve ya buna gereken vakti bulamadığından hazır kültürü benimsemeye başladı yani İranileşmeye doğru hızla sürüklendi.En azından görüntü bu şekildeydi.Merkezileşmeyi İranlı meşhur vezir Nizamülk'e bağlayarak Selçukluların eski İran devlet geleneğini kabul ettiklerini ileri sürmek, büyük bir yanılgıdır.Eski Türk devlet sistemi ve töreyi terk ederek- birazda şartlar ve akıl gereği merkezileşmeyi seçmek,Selçukluları ,Türkmenlere yabancılaşması şeklinde algılandı.Bu yabancılaşma, Türkmenlerce hiç de hoş karşılanmadı .Artık onlar için Selçuklu Hanedanı ,yabancı bir insanlar grubuydu. Olay bir yerde ,Selçuklu Hanedanının aslında şartların zorlamasıyla yaptıkları işlerin sanki İranileşmiş gibi görünmesi şeklinde , Türkmenlerin ise milli şuuru temsil eder bir pozisyona girmeleri olarak algılanması gibi tezahür ediyordu.Hanedan kendilerini Oğuz Han soyundan ziyade ,İranlıların Türklerin efsanevi atası kabul ettikleri ve Afrasiyap diye bildikleri "Alp Er Tunga'nın" soyuna bağlamaya başlamışlardı.Çünkü Afrasiyap İran halkı tarafından bilinen ve büyüklüğü kabul edilen bir tarihi kişilikti.Bu ayrılık ilk defa Tuğrul Bey'in üvey kardeşi İbrahim Yinal'ın isyanı ile su yüzüne çıktı.Tuğrul Bey'e karşı isyan eden Yinal'ın ,en büyük destekçileri küskün Türkmenlerdi.Ve savaşı kaybettiler.İrani unsurlar idari kadroları gittikçe artan

sayıda doldurmaya devam ettiler .Türkmen sorunu , Selçuklu Devletinin büyük bir problemi şeklinde , derinleşerek bir buhrana doğru ilerliyordu.Tam bu sıralarda çeşitli zorluklarla boğuşan Türkmenlere Anadolu tarafları bir çıkış ümidi olarak belirdi.Üstelik bu ülke ,İran ve Türkistan gibi Diyarı İslam değildi.Diyarı Küfürdü.İçlerinde bulunan dervişlerin ve diğer dini unsurlarında teşviki ile gaza gibi kutsal bir gayede olunca ;Türkmenler batıya yönelmek de gecikmediler.Aslında onlar gazaya yabancı değillerdi.Bilhassa gayrimüslim Kıpçak Türkleri ile eskiden beri zaten çarpışıyorlardı.Ayrıca içlerinde çok eski çağlardan beri **Alplik**(Kutsal Savaşçılık) anlayışı vardı ve "**Alpler** " bir zümre olarak daima mevcuttular. Selçuk Bey'in oğullarının da arasında buldukları " İslam Gazileri " olarak bilinen ve tanınan bir grup hep olagelmisti¹¹Önceden Çağrı Bey ,Doğu Anadolu'ya girip epey ganimet alarak geri dönmüş Anadolu'nun vaat ettiklerini kardeşi Tuğrul Bey'e anlatmıştı.

Geniş otlaklar ,devlet otoritesinden uzak bu diyarlar onlara oldukça cazip gelmeye başladı.Türkmenlerin hayat şartlarının zorlamasıyla yerli halkla her çatışması İslam Ülkeleri indinde Selçuklu Sultanlarını prestij kaybına uğratiyordu.,Bu yeni imkanı hemen değerlendirerek Türkmenleri Anadolu yönüne yönlendirmekte gecikmediler. Ama Anadolu sahipsiz de değildi. Ortadoğu ve Akdeniz çevresinin en güçlü devleti Bizans'ın topraklarıydı.Bu arada kırıngın ve kızgın Türkmenler ,Alpaslan'a karşı Kutalmış isyanının da isyana katılıp savaştılar,Kutalmış' ta davayı kaybetti.Alpaslan ölünce Melikşah'a karşı taht iddiasıyla ortaya çıkan amcası Kara Arslan Kavurt'la beraber hareket eden Türkmenler, büyük vaatlerle taraf değiştirdiler.Onlar için yine de değişen bir şey olmadı .Gittikçe milli hasletlerden ve kültürden uzaklaşan Selçuklu ile Türkmenler arasındaki final savaşı son büyük Selçuklu Sultanı Sultan Sancar'la oldu.Ve finalde kendi kurdukları devleti yine kendileri yıkmak durumuyla karşı karşıya kaldılar.Özellikle İranlı vezirlerin büyük kıskırtmaları ile o sıralarda

¹¹ **Alplik ile Gaziliği bir tutan bazı görüşler bulunmaktadır.Bakınız Yrd.Doç.Dr.Seyfullah KARA,Selçuklunun Dini Serüveni.İstanbul-2006.Sayfa 315.**

Gözden kaçan husus :Söz gelimi, Osmanlı Devletinin kuruluşu yıllarında Osman Bey'in çevresinde Gazi yoldaşları olduğu gibi Alp yoldaşları da vardı.Kendisi ve Oğlu Orhan ,Gazi ünvanına sahipken yakın arkadaşlarından birisi Abdurrahman Gazi idi.Alp ünvanlı yoldaşları ise ;Aykut Alp ile Konur Alp'ti.Öte yandan Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi bununla beraber dedesi de Gündüz Alp'tir.

Anadolu'ya göç etmemiş Türkmenler olarak anayurtta kalan boylara savaş açan Sancar ordusu ile onları kuşattı .Çocuk ve kadınlarını öne çıkararak af isteyen ve her türlü vergiyi ödeyeceklerini belirten Türkmenlere , İran halkına karşı merhameti ve şefkati ile tanınan Sultan Sancar'ın gözlerini o kadar büyük bir kin bürümüştü ki bütün ağlayıp sızlanmalarına rağmen toptan yok edilmelerini ister şekilde saldırdı ve öyle bir yenilgi aldı ki "Urum dan Şam'a" herkes duydu.Ve kendi boydaşlarına esir düşerek uzun yıllar sefil bir hayat sürdü.Oğuz- Türkmenler Sultanı ellerinde bir çeşit rehin tutarak her Selçuklu saldırısını zaferle kapattılar .Bu durum ise devletin sonunu getirdi .Tarih bir kere daha tekerrür etmiş yine Türkler kendi kurdukları devleti kendileri yıkmışlardı.

Kavganın , her ne kadar büyük bir yıkıma sebep olduysa da aslında büyük faydaları da olmuştur.Birincisi Anadolu gibi bir yurt bu sayede vatan olmuştur.İran coğrafyasında Moğol örneğinde olduğu gibi belki de kaybolup gidecek olan Türk nüfus ,yeni bir yurtla tarih sahnesine çok güçlü bir çıkış şansını verdi.Önce Anadolu Selçukluları sonra Cihan devleti Osmanlı İmparatorluğu...

İkincisi Türk Kavmi yeni coğrafyanın gerektirdiği idari yapılanmada Büyük Selçuklu Hanedanı'nın eski sistemle değil yeni bir idari organizasyonu denemesi daha sonraki yıllara özellikle Anadolu için bir çeşit mayalanma sürecini sağlamıştır.Elde edilen tecrübeler yeni vatana aktarılarak büyük bir kazanım elde edilmiştir.Ve çok sağlam temellere dayalı ardı sıra iki büyük devlet kurulmuştur.

Üçüncüsü Oğuz Kavmi iç mücadele sonucu eriyerek yok olacakken özellikle milli hassasiyetlerini Türkmenlik mücadelesi ile sürekli canlı tutmayı sağlamıştır.Bu sayede aynı mücadele ilerde anlatılacağı üzere Anadolu'da da sürdürülerek Anadolu 'nun Türkleşmesi yanın da Haçlı ve Moğol belasıyla baş etmede her zaman büyük bir güç kaynağı olmuştur.

Dördüncüsü ise tarihin her döneminde güçlü bir kültürel dokuya sahip İran coğrafyası içine giren ve bu yeni kültür sahasında hazırlıksız yakalanan Oğuz Türkleri ,Büyük Selçuklu Hanedanı'nın temelini atıp çeşitli müesseselerle zenginleştirdiği ilim ve kültür hayatı(Bu büyük hamleden en çok nasipleneler ise elbette İranlılar olmuştu.En büyük İran Şairleri sanatkarları hep bu devirde

yetişmişlerdi .Çünkü Selçuklu Sultanları onları akıl almaz maddi imkanlarla destekliyorlardı) sonun da açtıkları kapıdan ister istemez Türklerde girmeye başladı ilk zamanlar da cılız meyveler verse de daha sonraları büyüyüp gelişerek 16.yüzyıla doğru şahikasına çıkan büyük bir medeni hamlenin başlangıcını akıllıca yürütülen Oğuz Türk telakkisinin bir zaferi gibi görünüyor. Halbuki dünyanın en büyük imparatorluğunu kuran Moğollar bu anlayışa sahip değildiler bir çeşit Türkmen versiyonu olarak bu coğrafyaya girdikten - 1230 dan- yaklaşık 100 yıl sonra kaybolup gitmişlerdi.

Ve nihayet Selçuklu geleneğini devam ettiren Osmanlı Devleti'nin , Türkmen geleneğini devam ettiren tüm Anadolu Türk Devletlerini bunu yanı sıra beyliklerini : Akkoyunlular Devletini ,Karaman Oğullarını v.s hepsini bir bir ortadan kaldırmayı başarması üzerinde durmak gerekmektedir.Osmanlının başarısında, yerleşik Türk idaresinin ve anlayışının üstünlüğüne yeni coğrafya da ki Türkmen anlayışının yetersizliğine delalettir. Osmanlının idare anlayışı yani merkezi güçlü yönetim ,Anadolu da ki büyük Türkmen Aşiretlerinin hiçbir zaman hoşlarına gitmemiştir.Bu sebeple bu aşiretler örneğin Turgutlar,Bayburtlar,Bozdoğanlar ve Varsaklar hep Karaman Oğullarının yanın da yer almışlardır.Osman Oğullarının , boy düzeninin Anadolu Selçuklularca kasten bozulmuş olduğu Batı Anadolu bölgesinden çıkması hususu üzerinde önemle durulacak bir konudur.Osmanlılar kendilerini gördüğümüz kadarıyla hiçbir zaman Türkmen olarak tanıtmamışlardır.Aşık Paşa Oğlu dahil tarihçiler onları hep Türk olarak isimlendirmişlerdir.Osmanlı ordusunu da Türk ordusu olarak belirtmişlerdir¹².En eski Osmanlı Anonim Tevarihler'i, ilk Osmanlılar'ı "GÖÇER YÖRÜK "idiler diye tanıtmaktadırlar¹³.Yukarda açıklanmaya çalışılan Türk -Türkmen mücadelesi açısından sanırım bu durum son derece önemlidir.

¹² Ali BİRBİÇER,Anonim Tevarih i Ali Osman.İstanbul-1989(Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler.Enst.Yayınlanmamış Yüksek Li,sans tezi) Sayfa 10

¹³ Ali BİRBİÇER,a.g.e Sayfa 6

Türkmenler batıya yöneldikleri sırada önce Azerbaycan Bölgesine yığıldılar .Dağ taş Türkmen ile kaynamaya başladı.Adı geçen mıntıka kısa zaman da Türkleşti.İran Azerbaycan'ı ile Kuzey Azerbaycan Anadolu'nun fethinde sürekli olarak bir üs ve nüfus içinde bir depo vazifesi görmeye başladı.Gerek Tuğrul Bey ve gerekse Alpaslan,kırgın Türkmenleri başlarına verdikleri Emirlerle Anadolu'ya doğru şuurlu bir şekilde yönlendirdiler.Artuk Bey (Oğuz Kayı Boyundan),Afşın Bey,Saltuk Bey (Oğuz Çepni boyundan olduğu söylenir),Danişment Gazi ve saltanat kavgasını kaybeden Kutalmış'ın Oğlu Süleyman Şah'ı-ki bu suretle Alpaslan onu ve kardeşlerini anayurttan uzaklaştırarak huzursuzluktan kurtuldu- batıya fetih için görevlendirdi.Aynı vaziyetin Anadolu Selçuklularında da vukua geldiğini ileride göreceğiz.Süleyman Şah, çoğunlukla Urfa taraflarında yaşadı. İlk zamanlarda diğer güçlü beyler arasında gaza ile meşgul olup siyaseten pek faaliyet gösteremedi. En azından ön safa geçmedi. Zaten Malazgirt'e kadar olan devre de ,Türkmenler kesinlikle göçe başlamamışlar, faaliyetleri daha çok Anadolu da ki Bizans halkını batıya doğru sürerek kendilerine uygun bir zemin hazırlama arayışında idi.Daha ilk Türk hücumundan itibaren Bizans tam Türkmenlerin istediği gibi hareket etmeye başlamıştı.Doğudan itibaren kendi halkını batıya özellikle Balkanlara ve adalara doğru yönlendirmekte gecikmemişti.Bu yüzden Anadolu topraklarını kademe kademe boşalttıkları için Bizans İmparatorları şiddetle tenkit edilmişlerdir.Doğu Anadolu'da ki Ermeniler ise Orta Anadolu'ya bilhassa Çukurova ile Kayseri arasındaki dağlık bölgeye kayarak sonuçta sayısız insan ,Türkmen hareketiyle birlikte daha batıya sahil kesimlerine doğru kaçmak zorunda kalmışlardı¹⁴. 1071 Malazgirt savaşıyla kesin zafer kazanılınca Türkmen göçleri dalga dalga gelmeye başladı.Öncelikle Oğuz Boylarından Çepni ,Kayı,Yıva ,Çavdur(Çavdır)lar ve Bayatlar göçerek giriş yaptılar.Erzurum Ovası'ndan bir kısmı daha ziyade Çepniler Kuzey Batıya doğru ,Kayılar ve Yıvalar dan bir kesim Güneydoğu Anadolu'ya bir kısmı da batıya doğru yöneldiler.Çavdırlıların da batı istikametine yön

¹⁴ Prof. Dr Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti. Ankara -1965 .TKAE Yayını .Sayf a,196-197

tuttukları anlaşılıyor.Bu göç hadisesi daha sonraları olacak Türkmen kümelenmesinin ilk işaretleriydi.Batıya yönelenler özellikle Danişment Gazi'nin bulunduğu Amasya civarına, Güneye yönelenler Artuk Bey ile Süleyman Şah maiyetine ,Çepniler ise Saltuk Gazi etrafına intikal etmişlerdi.Alpaslan'ın vakitsiz şahadeti fethi biraz duralattıysa da ,Süleyman Şah'ın Türkmenlerin başına geçmesini sağladı.Zaten Selçuklu yönetimine kızgın olarak Anadolu 'ya göç eden Türkmenlere bu oldukça sevindirici bir durum yarattı.Selçuklu ailesinden bir başbuğ isteyen Türkmenler, böylece vatan sahibi olma arzularına biraz daha yaklaştılar.

GÖLLER YÖRESİNDE OĞUZ TÜRKMENLER

1074 de Süleyman Şah devrinde Sozoipolis (Uluborlu) civarının Türkmenler tarafından ilk işgali gerçekleşti Süleyman Şah, 1075'te İznik'i başkent yaparak yeni devletin temellerini attı. Melikşah, Kutalmışoğlu Süleyman'ın bağımsızlık istediğini fark edince onu bertaraf etmenin yolunu aradı.Kardeşi Tutuş'u batıya gönderdi Süleyman Şah Suriye 'de Tutuşla yaptığı savaşta Habur suyunda boğularak hayatını kaybetti.Oğlu Kılıç Arslan rehine olarak Büyük Selçuklu merkezine götürüldü.Ancak Melikşah ölünce Anadolu'ya geçen Kılıç Arslan'a Yıva Türkmenleri bir ok göndererek ,devletin başına geçmesini istediler ve o da bu davete uydu. Haçlı savaşları sonuna kadar Türkler Amasya civarlarına kadar tüm toprakları kaybederek geri çekildiler.Daha sonraları ikinci Kılıç Arslan ,Anadolu birliğini sağladı.İkinci Kılıç Arslan , Büyük Selçuklu Devleti'nin Oğuz Boylarına uyguladığı parçalayarak yerleştirme iskan politikasını aynen uyguladı.Ardından gelenler de bu uygulamaya devam ettiler. Türkmenlerin boy teşkilatlarını bozarak bir güç sahibi olmalarının önüne geçmek arzusu böylece başarıya ulaştı .1180 yılına doğru büyük bir Türkmen topluluğu Batı Anadolu'ya Danişment elinden aktarıldı.Ve o zamana kadar da doğudan Oğuz Boyları sürekli ,akın akın Anadolu'ya göçe devam ettiler.

1098' de 1110'da 1173'te özellikle Batı Anadolu'ya doğru büyük Türkmen göçleri tekrarlandı.Son göç 1197'de gerçekleşti.Bunların çoğunluğu ana Selçuklu kıt'asında Sultan Sancar'la savaşan boylardı.Öyle

ki 1090 yıllarından itibaren Göller Bölgesi, Bizans karşı hareketine maruz kaldı. 1097 de elden çıktı.1119 da Denizli üzerinden Bizans genişlemesi tekrar gerçekleşti. 1120 `de Göller Bölgesi yeniden Bizans'ın oldu.Akabinde Türkler , Uluborlu'ya kadar geldiler.Sonra yine elden çıktı. Yöre 1140' da Sultan Mesut tarafından Antalya'ya kadar feth edildi.Ona en büyük yardımı buralarda ki Türkmenler yapmıştı¹⁵. 1141' de İmparator İones'in gayretleriyle Bizans toprağı olması sağlandı.1143'te Denizli'ye kadar olan yerler Türkmenlerce istila edildi.Bir ara 1146 da Bizanslılar karşı hareketle geri aldılarsa da 1147 `de Türkmenlere geri vermek zorunda kalmışlardı .1148 senesinde yeni bir Haçlı ordusu Haçlılar Denizli yakınlarında Honaz Dağı eteklerinde Cankurtaran Belinde korkunç bir yenilgiye uğradılar.İnanılmaz kayıplar veren Haçlılar perişan bir vaziyette Kızılhisar yolundan Karağaç Ovasına (Acıpayam) geldiler. Buradan Gölhisar topraklarından Dengere – Söğüt istikametinden Antalya'ya sefalet içinde ulaştılar.Bu yolculukları sırasında Türkmenlerin Tepelerin ardından devamlı takibine uğrayan Haçlılar onların alaylı hakaretlerine maruz kalmışlardı¹⁶. 1159 da ise buralara yine Bizans sahip oldu. 1161 yılı içinde Türkmenler Burdur üzerinden Karağaç Ovasına girerek bu günkü Dodurga Köyü yakınlarını aldılar.Bir müddet sonra buraları terk etmek zorunda kaldılar.1176'da Miryekefolon zaferiyle bölgeye tekrar geri geldiler.1182 yılında yukarda bahsi geçen Danişment güçleri, Uluborlu üzerinden Burdur'a kadar indiler¹⁷. Antalya'ya doğru devam eden Türk fetih hareketi ,1204'te Burdur ve Isparta'yı kesin olarak ele geçirdi. 1204 yılında Burdur `un fethi ,Denizli mansabına hareketi kolaylaştırmıştı.Fetihle birlikte uç Oğuz Boyları bölgeye intikal etti.Türk geleneğinde kılıçla alınan kentlerin ahalisi Kale dışına çıkarılırdı.

Burdur `un yerli ahalisi kale dışına çıkarılarak halen Zafer Mahallesi olarak bilinen mevkie yerleştirildi. Burdur Kalesi içine Kışla ile Askeriye Köyleri ve diğer etraf yerlere askeri güçler konaklarken göçebe Oğuzlar yavaş yavaş bölgede kendilerine uygun yerler bulmaya başladılar.Ancak düşman tehlikesi her zaman vardı.Bu sıralarda Menderes Havzasından bazı Bizans güçleri batıya hücum

¹⁵ Sait Kofoğlu,Hamit Oğulları Beğliği.Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış doktora Tezi .İstanbul 1993 Sayfa 9

¹⁶ Geniş Bilgi,Dr.Ebru ALTAN,İkinci Haçlı Seferi.Türk Tarih Kurumu Yayını.Ankara-2004

¹⁷ Sait KOFOĞLU.a.g.e Sayfa 16

ettiler.Erler(Erle -Yeşilova) Ovasından Burdur Gölü yönünde taarruzlarını sürdürdüler.Selçuk güçleri karşı hareketle hücumla geçti.Harmanlı (Navlu) yakınlarında karşılaşan hasımlar şiddetli bir çatışmaya tutuştular.Savaşı kazanan Selçuklu Askeri oldu.Türk kuvvetlerinin başında Selçuklu ailesinden Abdi Beğ Sultan vardı.Bu savaştan sonra hücumla devam eden Türkmenler daha batıda tekrar galip gelince Denizli yolu açılmış oldu. Çarpışmalarda yaralanan Abdi Bey ,Yeşilova yakınlarındaki Salda Gölü kıyısında halen Sultan Pınarı olarak bilinen yerde tedavi oldu .Onun adına izafeten bu gün bu kaynak suyuna hala "Sultan Pınarı" adıyla anılmaktadır.Türkmenler Güney Köyü yoluyla Karağaç (Acıpayam) ovasına ulaştılar.Buradan Gölhisar Havzasına doğru fetih hareketine devam ettiler.Başlarında Seydi Gazi ve Yatağan Baba olduğu halde Gölhisar'ı aldılar.Anlaşılan buradan öteye gitmek biraz güçtü ,çünkü Bizans Teke Yarımadası için kuvvetli bir savunma hattı kurmuştu.Seydi Gazi geri dönerek Denizli Çal 'a doğru hücumuna devam etti¹⁸.Arkasından Türkmenler Burdur –Karağaç- Gölhisar Havzasına doğru akın akın gelmeye başladılar.Bu Oğuz Boyları Kayı,Salur,Çavdır,Avşar,Dodurga,Yıva (Yuva) bunlardan Kayı -Çavdır –Yıvaların sayıca daha fazla oldukları bölge toponomisinden anlaşılmaktadır.

Burdur Gölü kenarından başlayarak;Yeşilova ,Acıpayam Gölhisar ,Elmalı ,Kaş -Fethiye Körfezine kadar olan geniş coğrafyada belirli bir düzen çerçevesinde bu boyların yerleşim yollarını ve düzenlerini rahatlıkla takip edebiliriz. Bölünen Oğuz Türkmen kabileleri daha ziyade ova kenarlarına yerleşmişlerdir.Akdeniz sahil bölgesi fetihle alınınca Gölhisar Havzasın da eyllenen tüm boylar ,kışlak için olarak sahile indiler.Ayrıca kendilerine Eşeler –Söğüt Dağları ve Koçaş -Rahat Dağları silsilelerinde yaylaklar edinmişlerdi.Yakın tarihlere kadar Oğuz boy adlarını taşıyan yayla isimleri biliniyordu.Örneğin Kayıcık Yaylası ,Çavdır Yaylası vs...Kışlağa inme büyük bir ihtimalle 1438 'e doğru

¹⁸ Ali VEHBİ ,Acıpayam Tarihi, sayfa 154-155-156.Ankara-1953

2.Murat zamanında durdurulmuştu. Bu boylar içinde gelen Horasan Dervişleri, Rum(Anadolu) Abdalları daha sonraları Ahiyan ı Rum (Anadolu Ahileri)bu güzergah üstünde birer zaviye¹⁹ kurup etrafında yerleşim yerleri ikame etmeye başlamışlardı.Üstelik Teke 'ye doğru fetih hareketi mukavemet görünce biraz duraklamıştı.Böyle durumlarda başka Türk bölgelerinden "Tahta kılıçlı Horasan Erenleri", Anadolu Gazileri –Alpler, derhal gaza sınırlarına yığılırlar bizzat mücadeleye katılırlardı.böylece özellikle Gölhisar Havzasına çok yoğun bir gaza ehli yığılmıştı.Yukarda adı geçen Yatağan Baba- ki Abdal Musa'nın müşdidir yine onların çevresinden Yaman Ali Dede bu meyanda ilk gördüklerimizdir.

1.Keykavus ve arkasından Gıyaseddin Keyhüsrev , -özellikle Keyhüsrev- zamanın da İrani unsurlar devletin bir çok kademesine yerleşmeyi becerdiler. Anadolu'da da "Türklerin tarihi Merkez – Türkmen" kavgası yine tekrar etmeye başladı. İlk zamanlarda bütün gücünü Türkmenlerden alan Kutalmış oğulları yabancı kadınlarla 2.Kılıç Arslan'dan başlayarak bilhassa Rum asilzadelerinin kızlarıyla evlilik yapıyorlardı.Hatta bazı sultan analarının Hıristiyan olarak öldükleri bile iddia edilmektedir.Bu ister istemez bir dejenereliği beraberinde getirmiştir.İlk defa İkinci Kılıç Arslan'ın oğulları, yabancılaşma belirtileri vermişlerdi.Keykavus –Keykubat gibi lakaplar kullanma onlarla revaç buldu.İşin başka bir yönü, şöyle ya da böyle çeşitli sebeplerle Anadolu'ya İrani unsurlar da sızmaya başladı.Eskiden beri en iyi bildikleri işlerden olan maliye ve iktisadi konulardaki zekaları,onları yeni kurulan devletlerde aranır bir unsur olmalarını sağlıyordu.İşte bu iki yabancı kültürün yetiştirdiği veya etkili kişiler bir devre böylece başladı.Türkmenler yine dışlanmaya başlandılar.Askerî kadroları elinde tutan Türkmenlerle şiddetli ama gizli bir mücadeleyi sürdürmeye başladılar.Türkmen gücünün kırılması için devşirme sistemi getirildi.Ermeni –Gürcü- Franklardan oluşturulan bir ordu kuruldu.Gıyaseddin Keyhüsrev ölünce yerine kimin geçeceği tartışmalarında İrani birleşikleri kaybetti.

¹⁹ Zaviye ve Tekke : Anadolu'da ıssız dağ başlarına,Yol üzerlerine ,Su kaynakları başlarına bir din ulusu tarafından kurulan,yolculara,fakirlere ,yoksullara ,gariplere barınma imkanı ,yiyecek kıyasası her türlü yardımı yapan kurumlardı.Genellikle buraları kuranlar gelir getirici bazı arazilerini vakederler ve adı geçen zümrelere hizmet ederlerdi.Dergahlara göre daha küçük yapılarıdır.

Türkmen Beylerinin dedikleri üzere Alaadin Keykubat başa geçti²⁰.Başkent Konya'da oldukça büyük güç ve servet sahibi olan İran kliğini temizlemek isteyen Alaadin Keykubat, buna çeşitli sebeplerle fırsat bulmadı.Ancak Türkmen kitleler bu yüzden oldukça rahatsızdılar.Devlet kadrolarındaki İranlı dayanışması hanedanla onların arasını iyice açıyordu.Küskünlükleri artan Türkmenler daha milli bir yapıya sahip olan Danişment eline toplanmaya başladılar²¹.Anadolu'nun birliği tam olarak I. A. Keykubat'ın sağlığında gerçekleşti .Bir çok fetihler yapıldı .Öyle ki Anadolu Selçukluları güçlerinin zirvesine onun zamanında çıktı.Yalnız tam bu sıralarda doğuda büyük bir tehlike baş göstermişti Vahşi Moğol sürüleri batıya yönelmişler ve Türkistan'ı istila etmişlerdi. Harezmsahlar'ı yıkan Moğollar Anadolu kapılarına dayanmışlardı.İşte bu istila yeni ve çok büyük bir göç dalgasına yol açtı. Gelen yeni dalganın içinde yalnız göçebe Türkmenler yoktu.Harezem Devleti'nin esas dayanak noktası olan Kıpçak -Kanklı Türkleri de yurtlarını terk etmişlerdi.Harzem boylarının askeri gücünü kullanmaya çalışan Keykubad ,onları çeşitli yerlerde ıktalar vererek istihdam etti.Ayrıca şehirliler ,Sanatkarlar,Alimler,Tarikat Ehlî insanlar kısacası her çeşit meşrepten insan Anadolu'ya sığınmışlardır.Bu devrede Anadolu'ya mühim bir akın daha oldu.Hazreti Piri Türkistani Ahmey Yesevi'nin müridleri, göç eden boylarla birlikte yeni yurda gelmişlerdi.Bu göç çok mühim sonuçlar doğurmuştur. Anadolu "Horasan Erenleri " diye tanınan tahta kılıç kuşanmış bu gönül erleri sayesinde,maddeten ve manen feth edilerek Türk yurdu olmuştur.Yani ikinci bir Türkistan olarak tarih sahnesine çıkmıştır.Sonuçta Sivas,Tokat,Amasya,Antakya,,Gaziantep,Burdur –Isparta ,Muğla Kahraman Maraş,Tarsus,Malatya ,Trabzon,Bayburt,Gümüşhane,Ordu Giresun ,Erzincan ve Tunceli çevreleri Türkmenlerce doldu taşı²². Moğollardan kaçarak gelen bu Türkmenler ve Kıpçaklar Alaaeddin Keykubat tarafından Güney Batı Anadolu'ya (Göller Bölgesi ile Denizli arasına) yani Uçlara

²¹Prof.Dr.Mikail BAYRAM,Danişment oğullarının Dini ve Milli Siyaseti.Türkiyat Araştırmaları Dergisi.Konya -2005 Sayı 18.Sayfa 142-143

²² Yrd.Doç.Dr.Seyfullah KARA,Selçuklunun Dini Serüveni.İstanbul-2006.Sayfa 149

sevk oldular²³.Harezmlî (Horzumlu) adıyla bilinen azımsanmayacak sayıda büyük bir kesimde bunların içinde yer almışlardı.Horzumlular daha ziyade Kütahya,Manisa ,Burdur,Menteşe çevresine geldiler.İşte bu Horzumlular aslen Kıpçak mı idiler yoksa Oğuz mu idiler bu soru halen sorulmaya devam etmektedir.Yürüyüp gelen boylar anlamında onlara: Yor >Yör(Yürümek fiilinin eski Türkçedeki kökü) +Ok>uk>ük (Eski Türkçemiz de boy)> Yörük (Yürüyen boylar) denmiştir.Günümüzde Yörüklerle ilgili tüm yapılan çalışmalarda Yörük yurtları olarak hep Kütahya,Manisa ,Teke,Aydın,Hamit(Burdur-Isparta),Menteşe (Muğla) gösterilmektedir. Bu uzun göçler sonunda Türkmenler, yeni yurtlarında büyük bir nüfus kesafetine kavuşmuşlardır.Büyük bir Türkmen topluluğu Danişment Elinde bir başka büyük grup Güney doğu Anadolu'da Suriye den Hakkari'ye kadar olan yerlerde ,doğuda Saltuklular çevresinde ve Selçuklularca doğudan geldikçe bilinçli bir şekilde Bizans sınırına yani uçlara sevk edilen uç Türkmenleri. Uç Türkmenleri(Kastamonu,Bolu,Eskişehir,Afyon,Burdur-Isparta hattı) Bu hat 1204 Burdur'un alınması²⁴ 1207 yılında Antalya'nın fethi ile Akdeniz'e ulaşmıştı. Uç Türkmenleri çok yoğun bir insan kaynağına sahiptiler.Ve bağımsızca hareket edebiliyorlardı.Bizans'a sürekli akınlar yapıyorlar ,Selçuklu Sultanları sıkıştırınca da Bizans sınırını geçerek oralarda yaşıyorlardı.Türkmenlerin saldırılarını şikayet eden İmparatorlara Sultanlar; onlara söz dinletemediklerini ellerinden bir şey gelmediğini açıklıyorlardı.Bu cephede uzun yıllar Bizans'la boğuşan Türkmenler ,inanılmaz bir dayanma ve savaşçılık ruhu kazanmışlardı.Eskişehir –Burdur hattın da Türkmenler hiçbir zaman yerleşik bir düzene geçmemişlerdir.Çünkü bu durumda hareket kabiliyetleri azalıyor düşmanlarca yok edilmeleri kolaylaşıyordu.Besledikleri hızla hareket edebilen küçük baş hayvanlardı.Bu nedenle bölge defalarca el değiştirmesine rağmen Türkmenler bu sayede fazla zayıf vermeden Antalya'nın fethi olan 1207 yılına kadar gelebilmişlerdi.Uluğ Sultan olarak da bilinen Keykubad, İran taifesi ile haşır neşir olan

²³ Yrd.Doç.Dr.Mustafa DEMİR,Türkiye Selçuklularında Yerleşim Yapısı. Türkler .Cilt 6.Ankara -2002(Yeni Türkiye Yayını).Sayfa 326-327

²⁴ Prof.Dr.Osman TURAN ,3.Kılıç Arslan.İslam Ansiklopedisi (İlgili maddesi)

Oğlu 2.Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından zehirlenerek öldürüldü .Gittikçe kenara itilen Türkmen kızgınlığı özellikle Piri Türkistani Ahmet Yesevi müridlerinden ve Amasya da (Danışment İli)²⁵ yaşayan Baba İlyas Horasani ve Yardımcısı Baba İshak (Adyaman taraflarında yaşıyordu) tarafından isyana kadar götürüldü 1240 .Bir Türkmen isyanı olan olay,tarihin tekerrüründen başka bir şey değildir.Önceki Türkmen kalkışmalarının dini veçhe kazanmış yeni bir görüntüsüdür.Malya Ovası'nda savaşı kaybeden Türkmenler ,korkunç bir kırgına uğradılar ama devlet yapısı da çok kötü bir yara aldı . İsyandan sonra çoğu Türkmen Şeyhi ve Türkmen ,Uç Türkmenlerine katıldılar²⁶. Alaaddin Keykubat zamanında yöreye iskan edilen Türkmenlerle -mesela Moğollar yüzünden önce Bayburt civarına gelip yerleşen ve oradan Denizli –Burdur –Uluborlu arasına gönderilen Ünlü Türkmen Beyi Mehmet Bey de bu Türkmenler arasında idi -daha da güç kazanan bölge Türklüğü,²⁷ asırlarca Anadolu Türklüğünün mayası olmuştur.Adı geçen göç sırasında Osman Oğullarının ,Karaman Bey ,Hamit Bey,Saru Han Bey,Menteş Bey,Teke Bey Alaaddin Keykubat tarafından daha sonraları beylik kuracakları topraklara yerleştirilmişlerdi yıl 1237

1243 yılında Köse Dağ da, 2.Gıyaseddin Keyhüsrev Moğollara karşı yaptığı savaşta Türkmenler bir ok dahi atmadan savaşı bitirdiler.Netice de rezil bir yenilgi alan 2.Gıyaseddin Moğol vahşilerine altın bir tabakta sunmuş oldu.Moğol zulmüne en büyük payanda daha önce sözünü ettiğimiz İranlı unsurdu .Gereke İran dan Moğollarca gönderilen iranlı görevliler ve gerekse Konya `ya daha önceden gelip yerleşen İran asıllı görevliler Anadolu'nun Moğollarca soyulup soğana çevrilmesinde en büyük yardımcı olan gruptular .Türkmenler özellikle Karamaoğulları ve diğer beylikler olarak defalarca Moğollara karşı isyan ettiler.Hep büyük katliamlarla durduruldular.Selçuklu tahtına geçenler artık

²⁵ Bu yöre sonraki asırlarda da Türklük için önemli bir yer olacaktır. i Osmanlı da Oğuzculuk cerayanının banileri 1. Murat ,2.Murat,Çelebi Mehmet burada şehzadelik yapacaklardır.Burasının Danışment Oğullarından beri süregelen milli atmosferinden etkilendikleri muhakkaktır.

²⁶ Anadolu Selçukluların Tarihi ile ilgili günümüze intikal eden tarihi kaynakların çoğu maalesef köken itibari ile İranlı kişilerin yazdığı eserlerdir.Dolayısıyla yazılan tarihler onların bakış açısıyla yazıldığından , Milli Tarihimiz açısından yapılacak değerlendirmeler ister istemez onlara dayanmaktadır.Bu tarihlerin verdikleri bilgileri birazda ihtiyatla kullanmak şarttır .Özellikle Selçuklu Sultanları ile ilgili kayıtları.Onları daha ziyade kendilerine benzetmeye çalıştıklarını sezmek ve görmek gerekmektedir.Sonuçta onlar Selçuklular Türk soyundandırlar .Her zaman Türk Devletlerine çok iyi birer tebaa olan İran kökeninden gelmemektedirler.

²⁷ Prof. Dr Osman Turan.Selçuklular Zamanında Türkiye.İstanbul-1993.Sayfa 49

birer kukla idiler.Yönetim tamamen İranlı vezirlerin elinde idi.Taht mücadelelerinde Türkmenler bilhassa Uç Türkmenleri hep Moğol karşıtı olan hanedan üyelerini desteklediler.

Moğolların Anadolu Türkmenlerini cezalandırmak için 1261 ve 1292 yılında yaptığı sefer sonucunda uyguladığı korkunç katliamlardan kaçan Türkmenler de yine uçlara sığınmışlardı²⁸.Aslında son sefer Moğol Keyhatu tarafından bizzat uç Türkmenlerine karşı yapılmıştır²⁹.Başka bir Türkmen göçü 1380' de kıtlıktan dolayı Danişment İlinden batıya doğru doğru gerçekleşmiştir.Böylelikle sürekli Türkmen göçleri ile beslenen Uç vilayeti , Bizansla en şiddetli mücadeleyi yapacak , ilerde Moğollara karşı büyük bir direnç gösteren yerlerin başında gelecektir. Osmanlı cihan devleti uçlardan çıkmıştır.En sonunda milli mücadele de buralar da verilmiştir.

Öte yandan 1265'e doğru daha önceleri Karaman Oğulları yanın da bulunan aslen Horzum Yamut kolundan gelen Hamit Bey aşiretiyle ,Burdur'a yerleşti.Hamit Oğullarının Oğuz İğdir boyundan olduğuna ilişkin son zamanlarda Yılmaz İZMİRLİ'lerin nümizmatik incelemelerinden anlaşılmaktadır³⁰. 1300' e doğru Uç Beyliği olan Hamit Oğulları, Gölhisar civarına egemen olmaya başlamış 1300' de bu beylik bağımsız duruma kavuştu.Selçuklu Devletinin yıkılmaya yüz tuttuğu 1280 ile 1300 yılları arası Gölhisar Havzasının mahalli beyler tarafından yönetilmiş olması gerekiyor .İşte bu dönemde Oğuz Türkmen Yıva (Yuva) Beylerinin bölgede hakim olmaları söz konusudur³¹.Bundan sonra bölgeyi Hamit Oğullarının Gölhisar Kolu idare etmeye başladı.1329 yıllarında Gölhisar'a gelen seyyah Batuta ,Gölhisar Beyinin Hamit Oğlu Dünder Bey'in oğlu Mehmet Bey'in idare ettiğini belirtir. Osmanlı Devleti , 1386' de Hamit Beyliğinin Isparta bölümünün tamamını topraklarına kattı.

Ancak Burdur ve Gölhisar'ın , daha sonraları Yıldırım zamanında 1392 de Osmanlı toprağı olduğu anlaşılıyor Yani beylik 1386 dan sonra buralarda devam etmişti. Gölhisar çevresiyle birlikte,Hamit Sancağına bağlandı. Hamit Oğullarının son dönemlerinde yöre de Avşar Beylerinin etkin oldukları

²⁸ Faruk SÜMER ,Anadolu da Moğollar.Selçuklu Araştırmaları Dergisi Sayı 1-1969.

²⁹ Paul WITTEK,Menteşe Beyliği.Ankara(TTK Yayını) 1999 .Sayfa,48

³⁰ Bakınız Hayati KUZUCU,Burdur Tarihi Üzerine(Sitemiz Burdur Araştırmaları Bölümü)

³¹ Tuncer BAYKARA, Denizli Tarihi .İstanbul -1969 ,sayfa 30

tarihi rivayetlerden anlaşılmaktadır.Durumu fırsat bilen Germiyanlılar saldırıya geçtilerse de Avşar Beyleri onları geri püskürtmeye muaffak oldukları Ünlü "Avşar Beyleri" Türküsünde anlatılmaktadır.Hamit Oğulları ailesinin Gölhisar kolundan gelen bazı kişilerin Osmanlı döneminde yaşadıklarını vakıf kayıtlarından öğreniyoruz.Mesela Emir İsmail ,Gölhisar'a(Bu Gölhisar eski Gölhisardır) bir cami yaptırmış çeşitli vakıflarda bulunmuştur.Yine bu aileden gelen ve bir kadın olan Efendi Hatunun da bazı vakıfları vardı .İsmail Bey'in oğlu Osman Bey babasının camisini tamir ettirmiş bunun yanın da Yatağan Köyünde bulunan Yatağan Baba Zaviyesine bazı arazilerini vakfetmiştir³². Anadolu birliğini sağlamaya çalışan Yıldırım Bayezit ,doğudan gelen başka bir Türk gücünün ;Timur belasının verdiği büyük bir zarar da telef oldu.

Timur güçleri 1402 Ankara Savaşından sonra Hamit topraklarına yöneldi .Eğridir kuşatıldı.Isparta ve Burdur bu istiladan nasibini aldı. Bu arada Timur'un torunu Şahruh'un Korkuteli ile Gölhisar'ı talan ettiği biliniyor .

Karaman Oğlu Beyliği, 1380 ile 1448 yılları arasında çeşitli defalar Gölhisar çevresine egemen olduğunda geçici süre bu beyliğin sınırları içine dahil olmuştur. Hatta 1448 yılında Karaman Oğulları Gölhisar'ı kendi toprağı kabul eder³³.Karaman Oğullarının bölgedeki en büyük dostlarının Gölhisar taraflarında olduğunu ,Karaman Oğulları tarihi yazarı Şikari Tarihinden çıkarıyoruz.Şikar'inin yazdığına bakacak olursak ;Karaman Oğulları Beyliğinin kurucusu Karaman Bey büyük bir askeri güçle Gölhisar Ovasına konmuş yiyip içerken Gölhisar Kalesi Dizdarının vermiş olduğu içki ile zehirlenmiştir³⁴.Aslında böyle bir olay olmamıştır.Çünkü Karaman Bey ,Ermenek yakınlarında bir kale kuşatması sırasında yaralanarak şehit düşmüştür³⁵. Hatta Gölhisar Dizdarı Yusuf 1425 yılında Karaman Oğlu 2.Mehmet Beye bir mektup göndererek Antalya'yı almasını tavsiye etmiştir. Gölhisar Ovasında halkın istikbal

³² Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA)BOA.MAD.d 03331.Sayfa 8

³³ Osman TURAN, Tarihi Takvimler .Ankara -1984.Sayfa 37

³⁴ Şikari Karaman Oğullarının Tarihi .Konya -1948(Mesud Koman).Sayfa 32

³⁵ Prof. Dr.Faruk SÜMER ,Karaman Oğulları.Türk Dünyası Araştırmaları.Sayı 100-Şubat 1996.Sayfa 68

ettiği Karaman Oğlu 2.Mehmet Bey buraya karargah kurmuştur³⁶.Anlaşılan Gölhisar çevresinin şöyle yada böyle Karamanlılarla oldukça eskiye dayanan irtibatı vardı.Şikari Tarihinde sık sık adlarından söz edilen Gölhisar Dizdarları yani kale komutanlarının bölge tarihinde mühim rolleri olduğunu görüyoruz.Tarihi Gölhisar'ın yani eski Gölhisar'ın³⁷ Osmanlı Tahrir defterlerine göre üç mahallesi vardı.Şamlu Hacı –Cami-Dizdar³⁸.Dizdar Mahallesinde Dizdarların oturmasından dolayı bu adın hatıra olarak kaldığı bellidir. 1425-1428 arası bu olaylarından bir müddet sonra 2.Murat Gölhisar çevresini Osmanlı topraklarına tekrar kattı.Onun azatlılarından Hamza Bey Nefs-i Gölhisar da bir mescit yaptırıp vakıflarda bulunmuştur.Hamza Bey'in Gölhisar da idareci olarak yaşadığı anlaşılıyor³⁹.

Kızıllar Köyü ile ilgili bulabildiğimiz en eski tarihli yazılı kayıt, 1478 yılında Fatih devrinde tahrir edilmiş Hamit Sancağı "TT 30 " olarak bilinen Tapu Tahrir Defteridir.Defterde şu ibare okunmaktadır:Der tabi-i Gölhisar Karye-i Kızıl Allı. Anlaşılacağı üzere Gölhisar Kazasına bağlı Kızıl Allı Köyü. Bu arada Gölhisar Kazasını coğrafi olarak tanımlamak gerekirse, halen Burdur İl sınırları içindeki;Gölhisar,Çavdır,Dirmil,Tefenni ,Karamanlı,Kemer ,Yeşilova ve Denizli İli Acıpayam ,Serinhisar ilçeleri ile Çardak İlçesinin bir kısım köylerini içine alan bölgeydi.Hamit Sancağının Eğridir Kazası ile beraber en büyük idari birimiydi.Yavuz Devrinde Gölhisar Karağaç'ı(Acıpayam - Serinhisar)ve Irla(Erle) Yeşilova çevreleri ayrı kaza yapıldı.Yine de 1513 tarihli bir kadı defterinde Gölhisar Kadısının maaşı 30 Akça olarak gösterilmiştir⁴⁰.Burdur Kadısı 12 ,Isparta Kadısı ise 13 Akçalık bir gelire sahiptiler. Bu rakam Hamit Sancağında Eğridir den sonra en yüksek gelire sahip kadılıktır. Gölhisar, 16.yüzyılın son devresinde (1560-1570)Kemer topraklarını kaybetti.Aynı tarihlerde Tefenni civarı da "Siroz" adıyla kaza oldu.

³⁶ Şikari,,a.g.e 184-185

³⁷ Gölhisarı ,Türkler tarafından fethedilen bölgede ilk yerleşim yeri olarak kurulan yer.Daha sonraları Ulu Köy Kurulmuştur.Yani Armutlu. Türkler eskilik ,asalet vs... bakımların dan özelliği olan yerleri bilindiği üzere "Uluğ" -Ulu adıyla vasıflandırmışlardır. etmişlerdir.1329 'da Arap Seyyahı Batuta'nın ziyaret ettiği Gölhisar eskiGölhisar'dır.Gölün yakınları yakınlarında "Şehir yurdu olarak bilinen yerde idi.1800 yıllarından itibaren dağılmaya başlamış zamanla burada ki insanlar Horzum Köyüne katılmışlardır.184 1 yılında yazıldığını tahmin ettiğimiz Temettuât Defterinde "Şehir" kısmında az bir hanenin kaldığı gözüküyor.Bir müddet sonrada tamamen dağılarak haritadan silinmiştir.Bazı belgeler de Nefsi Gölhisar olarak da belirtilmiştir.

³⁸Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA). BOA.TT.d.30.Sayfa 32-33

³⁹ BOA.C.ADL.36/21

⁴⁰ Turan GÖKÇE,Anadolu Vilayetine Dair 919 (513) Tarihi Bir Kadı DefteriTarih İncelemeleri Dergisi(Ege Üniv.)Sayfa 244

TT 30 Defterinin orijinali halen Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunmaktadır. Bu deftere göre küçük bir karye olan "Kızıllar" ismi doğru bir kayıtla "Kızıl Allı" olarak tespit edilmiştir. Köy Paşa Bali, Mustafa ve İbrahim adında üç kişinin tımarıydı. Ki köyün adı aslında Kızı Allı iken zamanla Kızıllar'a dönüşmüştür. Gerek Hamit Sancağı ve gerekse Teke Sancağı ile ilgili araştırmalar yapan bazı tarihçilerimiz; köyün ismini, Kızıl Ali olarak okumak suretiyle yanlış bir saptama yapmışlardır⁴¹. Bu gün bile Kızıllar adı çevre köylüler tarafından Kızıl Allı olarak söylenmeye devam edilmektedir. İsim değişikliklerini başka yerleşim yerlerin de de görüyoruz. Söz gelimi, Gölhisar Karka Köyü zamanla Kargalı'ya, Tefenni Bayramlı Köyü; Bayramlara, Yine Kayıcık Kayacık haline dönüşmüştür.

Kızıl Allı, Türkçemiz de bir renk belirtme sözcüğüdür. Al renginin yani kırmızının koyu halini tanımlamak için kullanılmaktadır. Nitekim köy halkının al renge geçmişten gelen bir düşkünlüğü bilinmektedir. Al rengi Oğuz Boylarının sevdiği bir renktir. "Dede Korkut Hikayelerinde" sıkça geçer. Kuman -Kıpçak Türklerinde; Kızıl Kara, Ak Sarı, Kara Sarı gibi sıfatlarla adlandırılan boy isimleri tarih boyunca hep olmuştur⁴².

"Kızıl Allı" ya da "Kızıl Allu" ismini taşıyan yerleri, İçel yöresinden başlayarak tüm Toros Dağları sırasınca (Mersin, Antalya, Burdur) Menteşe 'ye (Muğla) kadar olan bölgede görmekteyiz⁴³. Çünkü; İçel Bölgesi Konar Göçer aşiretlerinden Bozdoğanlı Hoca Yunus Yörüklerinin bir kolu olan Kızıl Allı'lar, Toros Dağları boyunca batıya hareket ederek çeşitli yerlere yerleşmişler, bazıları eski isimlerini devam ettirmişlerdir⁴⁴. Yine bu bölgede görülen "Kızıllı" adındaki yer isimleri, büyük bir ihtimalle "Kızıl Allı"dan birer hatıradırlar. Bizim konumuz olan Kızıl Allı bölümü, en eski Tahrirlerde ki konumlarına bakacak olursak, ilk önce Burdur Kemer taraflarına konmuşlar ve yerleşmişlerdir. Yarı

⁴¹ Yalnız, Prof. Dr. Yusuf HALAÇOĞLU bu ismi doğru okumuştur -XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin İskanı. Ankara -2000 Sayfa-129.

⁴² Lasylo RASONYI, Kuman Özel İsimleri, Türk Kültürü Araştırmaları-III-VI, VII, VIII... (1966-1969). Ankara -1969. (TEKAE Yayını). Sayfa 109

⁴³ Prof. Dr. Yusuf HALAÇOĞLU, a.g.e

⁴⁴ Şenol ÇELİK, XVI. Yüzyılda İçel Yörükleri Hakkında bazı Değerlendirmeler. Anadolu ve Rumelinde Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri. Ankara-2000. Sayfa, 99

Göçer durumda 1600 başlarına kadar buralarda kaldıktan sonra şimdiki yurtlarına gelmişlerdir. İlk yerleşim yerleri olan bölgeden daha 16.yüzyıl üçüncü çeyreğinde çevreye dağılmaya başlayan” Kızıl Allı”ların bir kısmının Teke Sancağına yani Antalya civarına geçtikleri görülüyor⁴⁵

Kızıl Allı’lar halen yaşadıkları köyelerine geldikten sonra , Osmanlı Döneminde Gölhisar ’ın en kıymetli yaylalarından birine Kızıl Bel Yaylasına göçmeye başlamışlardır. Adı geçen TT 30 No ’lu defterde ilk kurulan Kızıl Allı Karyesine kayıtlı 12 kişi mevcuttur.Tahrir metodunda kişilerin sayısı hane sayısını vermektedir.Aynı defterler vergi için tutulduğundan ,köyün ekonomik durumu, çevre köyler gibi, yetiştirdiği buğday ,arpa vs gelirleri de belirtilmiştir.Dikkat çeken köyde ki Koz ağaçları yani ceviz ağaçlarının geliridir. Başka bir hususta köydeki erkek isimleridir. TT30’a göre Kızıl Allı’da ;başka köylerde istisnasız az ya da çok rastlanılan eski den beri kullanılan, Türk kişi İsimlerine rastlanmayışıdır. İsimlerin tamamı ,Mehmet ,Ahmet,İbrahim gibi İslam Kültürüne ait isimlerdir.

Kızıl Allı Köyünün ;Burdur ve Gölhisar çevresinin 1501 yılına doğru yaşadığı büyük felaketten etkilenmiş olduğu muhakkaktır . Bu felaket, Şah Kulu katliamıdır. Etrafına özellikle Antalya ve Burdur civarından topladığı Alevi Türkmenlerle, önce Teke Sancağındaki bazı yerleri yakıp yıkan Şah Kulu, Gölhisar’a da hücum etti.Kaza merkezinde ulema – umera ve halktan çok sayıda insanı zulümlerle katletti,ortalığı yakıp yıktı.Yörede ki bir çok köyden çok sayıda Alevi Türmeni de kendine katarak bölgeyi terk etti. Sonra Burdur ve Keçiborlu Kazalarını başına topladığı yirmi bin kadar insanla harap etti.Ona yardım edip yurtlarında kalanlar ise; Ege adlarına ve Rumeli ye olduğu gibi,sürgün edildiler⁴⁶.Bu yüzden köylerden bir çoğu boşaldı, zamanla viraneye döndüler⁴⁷. Elimiz de bulunan ve yine Hamit Sancağına ait olan en eski tarihli bir diğer Tahrir Defteri 1522 yılında yazılmış ”Hamit Livası Mufassal Defteri ”dir. TT 121 olarak da bilinen bu defterde ki kayıtları incelediğimiz zaman, köy de 9 hane vergi mükellefi 3 hane mücerret yani bekar kişinin yaşadığını görüyoruz.Eski defter

⁴⁵ Behset KARACA,15.VE 16.Yüzyıllarda Teke Sancağı.2002-Isparta ,sayfa 164

⁴⁶ Şehabettin TEKİNDAĞ,Teke Eli ve Tekeli Oğulları .İstanbul-1977.Sayfa 61

⁴⁷ Zeki ARIKAN,15-16. Yüzyıllarda Hamit Sancağı , İzmir -1988.Sayfa 21

de gözükmeyen başka bir şey daha gözümüze çarpıyor :Sipahi Zadeğan adıyla kayıtlı 18 kişi .Bunlar "Sipahi" adıyla bildiğimiz atlı asker çocuklarıdır. Sayıları köyün diğer nüfusundan yüzde yüz elli daha fazladır .Bu oran diğer köylerde görülen oranlardan hayli yüksektir.Anladığımız kadarıyla , köye ,1478 Tahririnden sonra başka kalabalık bir grup yerleşmiştir.Ayrıca 30 Haneye ulaşan hane sayısı o yıllarda bir köy için iyi bir rakamdır.Nitekim bu tarihten 40 yıl sonraları ahalinin bir kısmının dağılması aslında bu artışın sonunda gerçekleştirmiş gibi,görünüyor.1522 tahririnde kişi adları da farklılaşmıştır.Eski tahrirde görülmeyen isimleri bu tahrirde görebiliyoruz.

Mesala :Evrenuz,Umur,Satılmış,Aydın gibi⁴⁸...

İsimlerdeki TT 30 'a göre bu değişiklik köye bazı göçer grupların katıldığı kanaatini destekler mahiyettedir. TT 121'de kaydedilen Sipahilerin elinde ,Sultan İkinci Bayezit tarafından verilmiş Hükmü Humayun 'un bulunduğu kaydı düşülmüştür.Kızıl Allı Köyünün bu deftere göre yetiştirdiği buğdayın(Hınta) hasılasının , aynı ölçekteki diğer köylere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir.Buğday Hasılası (geliri) 2720 Akçe ,köyün tüm hasılası ise 4165 Akçedir.

Göhlisar Kazasında yetiştirilen buğdayın bir kısmı Rodos Adası alındıktan sonra devlet emriyle adaya ihraç ediliyordu.Toplanan buğday Meğri (Fethiye) iskelesinden Gemilelerle taşınıyordu⁴⁹.

1538 tarihli 438 No'lu Muhasebe i Anadolu Vilayeti Hamit Livası defterinde TT 121 'de ki bilgilerin aynısını vermektedir.

1655 yılında yapılmış 0786 No'lu sipahi yoklama defterinde, Kızı Allı Karyesinde hasılatı 3000 Akça olan bir tımar kaydı yapılmıştır.

XVI.Yüzyıl üçüncü çeyreğinde ve XVII.Yüzyılın son çeyreğine kadar süren iç karışıklıklar ,bütün Anadolu'da olduğu gibi, Suhte ve Celali ayaklanmaları Göhlisar Kazasında da kötü etkileri

⁴⁸ TT 121 ,Sayfa 106-107.

⁴⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA).BOA.Mühimme Defteri 12.Sayfa 116

oldu.Özellikle Suhte yani Medrese öğrencilerinin bu devirde çıkardıkları kargaşalar toplum hayatını oldukça kötü bir şekilde sarsmıştı⁵⁰.

Bu gün yerini dahi bilmediğimiz;ancak bazı efsanelerde adını duyduğumuz Er Köyünün , bu kargaşa devrinden sonra kayıtlarda ismi bir daha anılmaz olmuştur Daha Kanunu devrinde devletin gücünün zirvede olduğu sıralarda bitmek bilmez İran ve Avusturya seferleri dıştan pek belli olmasa da devlet bünyesini her bakımdan şiddetle sarsılmıştı. Mali açık vardı.İç güvenlik devlet kademesinin dışarıda olmasından bozulmuştu. Anadolu için için kaynıyordu. Üstüne üstlük ,taşra yöneticilerinin başlattığı yolsuzluk ve asayişsizlikler oldukça etkili de oluyordu.Celali isyanlarının ilk örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştı. İkinci Selim ve Üçüncü Murat devirlerinde epey kişi dağa çıkma yolunu seçiyordu.1578 yılında Kemer Kadısına gönderilen bir hükümde Manca Köyünden Seydi Oğlu Deli Mehmet adında bir kişi ve arkadaşları devamlı şekavet ve fesat çıkardıkları bu nedenle hal edilmeleri İstenmektedir⁵¹1594 tarihinde ,etrafına topladığı sayısız eşkiya ile ,Genç Ali Köyünden Kara Cafer adında bir Celali ,sahte altın para basıp sürdüğü çevrede Teke ve Hamit Sancaklarında bir çok kişiyi soyduğu köyleri bastığı görülüyor .Özellikle Tefenni ,Kemer,Karağaç'ı Gölhisar,Gölhisar ,Yeşilova civarında şekavetler de bulunduğu anlaşılıyor⁵².1595 'te Gölhisar ve Siroz(Tefenni –Karaman tarafı) Kadılarına yazılmış bir hükümde ise bazı kimselerin insanların evlerini basıp ırz ve namuslarına halle getiren fesat ve şekavet ehlinin yok edilmesi emir ediliyor⁵³.Yeşilova civarında Timurhan ve Yahya haramilik yapıyorlardı⁵⁴ 1612 'de aslen Navlu Köyünden (Şimdi adı Harmanlı) Kınalı Oğlu Mustafa (Kınalı Paşa) başına topladığı 4000 -5000 atlı kişi ile tüm Hamit Sancağını,Teke ve Aydın Sancaklarını kasıp kavuruyordu⁵⁵.Yıllarca yola getiremediği Kınalı Oğlunu devlet Paşalık vererek bir müddet kontrol edebilmişti.Burdur Bartam Köyünden Ulama Oğlu Derviş Nazır,500 kişilik bir celali gurubuyla özellikle Afyon' un güney kazalarına adeta hükmediyordu.Kulaksızoğlu diye biri Tüm Teke Yöresi ve Mentese'yi

⁵⁰ Zeki ARIKAN ,a.g.e.Sayfa 31

⁵¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA),30 No'lu Mühimme Defteri .Sayfa ,16

⁵²BOA.71 No'lu Mühimme Defteri .Sayfa ,182

⁵³ BOA Mühimme Defteri73.422 numaralı hüküm

⁵⁴ BOA.Müh .Defteri.73.Sayfa 439

⁵⁵ BOA.İ.Emin tasnifi Nr.686

haraca bağlamıştı.Bu arada Kemerli Katırcı oğlu ortaya çıktı⁵⁶. Aşağı yukarı 75 Yıla yakın süren devre bir felaketler çağıdır. Çok sayıda köylü yerlerini yurtlarını terk etmek zorunda kaldılar. Yerleşim yerleri ıssızlaştı.Böylece toplum düzen alt üst oldu.Bu tür olaylar sonraki devirlerde de sıkça görülmeye başlandı . Asayişsizlik de ki en büyük etken, bölgenin sapa bir yerde bulunması ve kontrolünün zorluğu idi.Nitekim benzeri olaylara, 18.yüzyıl ve 19.yüz yıl boyunca da sıkça rastlanılmaktadır.1718 Yılında Bunak(Tefenni Başpınar) Köyünden Hüseyin ve yakın köyden başka birisiyle birlikte 150 kişiden oluşan Tüfenkli bir grupla kalkışma yaparak çevrede huzursuzluğa sebep olmuşlardır,Zorbalar, Türkemiş Mukaatasının aslında Haremeyn i Şerifeyn'nin vakıfı (Mekke ve Medine'ye)olduğundan ve oralara gönderilen vergilerin toplanmasına engel olmuşlardı.Daha sonra etkisiz hale getirilerek yakalanan bu kişiler, Kıprıs'ta bulunan boş kalelere kalebent olarak hapis için gönderilmişlerdir⁵⁷.Bütün bu karışıklıklar insanların zamanla yurt değiştirmelerine hatta uzak yerlere göç etmeleri sonucunu doğurmuştu. Kızıl Allı Köyünün bu zaman dilimi içinde (1568-1630) eski köylerini terk ederek bir kısmının Teke istikametine bir kısmının da şimdiki köylerine göç etmek zorunda kaldıklarını anlaşıyor⁵⁸.

1650'li Yıllarında yazıldığı sanılan Maliyeden Müdevver 0617 No'lu deftere Kızıl Allı adı artık Kızıllar şeklinde yazılmıştır. Defter de Kızıllar Köyü ile ilgili bilgiler oldukça enteresan gözüküyor. Şöyle ki: Kızıl Bel Derbendine Halil Faki isimli bir hayırsever (Yolların geçtiği ıssız bellere derbent denir ve buraları korumaya vergiden muaf bir çeşit asker olana derbentçiler yerleştirilirdi) yolcular için Karbansaray , bir çeşit küçük bir han yaptırıp para vakfetmişti⁵⁹.

Yine Kızıl Bel Derbendinde bir çay üstündeki geçidin tamiri için bir kadın :Paşa Hatun 400 Akçalık vakıfta bulunmuştu⁶⁰

⁵⁶ Bakınız Sitemiz "Burdur Tarihi Hususiyetleri "bölümü

⁵⁷ BOA.Mühimme Defteri 128.Sayfa ,168

⁵⁸ Behset KARACA,15.VE 16.Yüzyıllarda Teke Sancağı.2002-Isparta ,sayfa 164

⁵⁹ BOA.MAD 00617.Sayfa 270

⁶⁰ BOA.MAD 00617.Sayfa 270

Kızıllar Köyüne bir cami yaptıran Ali Paşa(burada ki Paşa unvan değildir), caminin meşrutuna ve diğer hizmetlerine (imam ile Hatip maaşı vs)1500 Akçalık bir para vakfederek hisselerini oğullarına paylaştırmıştı⁶¹

Bilindiği üzere Osmanlı Devletinin 2.Viyana kuşatmasıyla ve bozgunuyla gelen gerileme devri devletin idari yapısında da büyük bozulmaları beraberinde getirmiştir.Yıllarca süren savaşların devletin mali yapısını da ve bunun katkısı ile toplumda meydana getirdiği çalkantı her alan da yavaş yavaş bir çözülmeyi de körüklemiştir.İmparatorluk topraklarında büyük huzursuzluklar çıkmaya başlayınca hem asayiş hem de vergi toplama problemleri baş gösteriyordu.Askeri gücü sürekli dışarı ile uğraşmasının belirlediği otorite boşlukları devleti yeni arayışlara itti .Özellikle tımar sisteminin bunun tabii sonucu sipahilik kurumunun çöküşü ve en azından büyük güç kaybı bu arayışları daha da arttırdı.İşte bu sıralarda eski sipahi güçlerinin yerlerini yeni bir güç doldurmaya başladı.Devletin eskiden beri halktan olan ama daha ziyade Selçukludan beri çevrelerinde etkileri süre gelen bir çok aileyi zamanı geldikçe "Hanedan aile" olarak vasıflandırıp yeri geldikçe onlardan faydalanma geleneği zaten vardı. Bu tür ailelere 1700'lerden sonra şöyle yada böyle eski tımarları ellerine geçiren veya bir şekilde zenginliğe kavuşup arkalarına belirli bir nüfus gücünü bulunduran aileler eklenmeye başladı.Mesela Gölhisar yöresinde Ayanları Şeyh Hüseyin Oğullarının özellikle Gölhisar Ovasında bulunan bir çok tımarı bu şekilde ele geçirmeleri şikayet konusu olmuştu⁶²1840 yılında yazılan Gölhisar Temmettuat Defterinde bu aile fertlerinin ellerinde binlerce dönüm arazinin bulunduğu görülüyor. Gerileme devriyle birlikte Osmanlı Devleti halk üzerindeki denetim ve gözetimini Ayanlık sıfatı adı altında bir unvan vererek sözü edilen ailelere yükledi.Ayanlar birer devlet görevlisi oldular.Bu da onların gittikçe daha da güçlenmelerine ve bir müddet sonra da devlet içinde devletçikler oluşturmaya başlamaları sonucunu doğurdu.Ayanlar ,devletin her türlü işini görmek durumunda idiler.Asker toplama ,vergi toplamaya yardım gibi...Zamanla devlete kafa tutmaya hatta isyanlara kadar işlere bulaşan bu zümre, Anadolu

⁶¹ BOA.MAD 00617.Sayfa 272

⁶² BOA.C.TZ.153 / 7605

da sayısız zulmün ,kıtallerin,keyfi soygunların müsebbibi oldular.Mesela Manisa civarın da Kara Osman oğulları,Antalya da Tekeli oğulları,Eğridir de Yılan oğulları ,Yozgat civarında Çapan oğulları tipik örneklerdir.

1700 başlarından itibaren Gölhisar `da ayan olarak Ömer Ağa adında bir kişi bulunuyordu. Ancak ;Dengere Köyünde Horasan taraflarından gelip buralara yerleşen bir sülale olan ve Oğuz Yazır boyundan çıktığı anlaşılan Şeyh Hüseyin Oğulları, bu yıllarda büyük bir güç olarak belirmeye başlamıştı.Bir çok defalar eşkiya ya yataklık ve yardım ettiği yolunda İstanbul'a şikayet edilen bu aile her defasında bir yolunu bulup suçlamalardan kendini sıyrırıyordu.Bir çeşit rüşvete diyebileceğimiz yüklü miktarda parayı yardım olarak devlete hibe edince yaptıkları genellikle unutuluyordu. Öyle ki 1730-1736 yılları arasında Batı Anadolu'da büyük bir isyan çıkaran Sarı Bey Oğlu'na en büyük desteklerden biri de Şeyh Hüseyin ve Oğlu Hasan Ağa'dan gelmişti.Yine Sarı Bey Oğlunun en önemli bölük başları Kemer'in ünlü ailesi Katırcı Oğullarından Ahmet ile kardeşleri idi. İsyanda Şeyh Hüseyin oğlu bazı asileri saklamıştı.Durum Osmanlı idaresince tespit edilmiş yapılan tahkikat da Türkemiş Hassının yedi kaza ahalisi Şeyh Hüseyin ve oğlunun eskiden beri eşkiya ya yataklık ettiklerini ifade ederek onları suçlamıştır⁶³.Ancak Hüseyin ve oğlu yine bir yolunu bulup paçayı kurtarmışlardı . Halkın zararlı insan olduklarını bildirdiği bu aile, çok geçmeden Gölhisar Ayanlığını ele geçirdi.Önce Hüseyin sırasıyla oğulları Hasan ,Osman ve Osman'ın oğlu Abdurrahman Ağa ayanlık yaptılar.Ayanlık 1836 yılında kaldırılıncaya kadar yüz yıl boyunca yörenin tek hakimi oldular .Kendilerine rakip olabileceklerini düşündükleri herkesi bir yolunu bulup yok ettiler.Defalarca şikayet edildikleri halde cezadan kurtuldular.Özellikle işsiz sekban ve leventlerden kurdukları 1000 kişiye yakın adeta küçük bir ordu olan askeri güçleri vardı.Bunlardan Hacı Osman ,1770 yılında Dirmil de ortadan kaldırmak istediği bir şahsa 500 askerle hücum etmişti⁶⁴. Sayısız defa çeşitli köylere askerleriyle saldırıp fakir fukaraya zahmetler çektirdiler ,insanları öldürdüler.Kızıllar Köyü ahalisinin bu durumdan masun

⁶³ BOA.Mühimme Defteri141 .Sayfa 93

⁶⁴ BOA .C.T.1904

kalmadıkları açıktır.1778 'de Manisa civarından kaçarak bölgeye gelen Hüseyin Çavuş ve oğlu çevrede eşkiyalığa başladılar .Bu adam ve oğlu Türkemiş Voyvodası ve Denizli Voyvodası tarafından yakalandılar.⁶⁵ 18 .yüzyılı sonlarına doğru Teke Sancağında büyük güç kazanan Tekeli Hacı Mehmet Ağa sayısız dolap ve desiselerle devletin Rum Eli yakasında ki meşguliyetinden de faydalanıp büyük bir güç kazandı.Antalya ,Isparta ,Burdur Çevresi ve Denizli 'yi etkisi altına alıp tüm mali kaynakları ele geçirdi.Ancak Osman Ağanın ,Hacı Mehmet'in Acıpayam çevresine kadar yaklaşip ve her yönden çevirdiği Gölhisar'ı onun tasallutundan bir şekilde korumayı başardığı görülüyor.1814 yılında Antalya 'da isyan eden Hacı Mehmet'in oğlu Tekeli İbrahim'in bertaraf edilmesiyle bölge halkı biraz rahatlamıştır. 1827 Yılında Gölhisar'ı ziyaret eden Ünlü Fransız seyyah o sıralarda ayan olan Abdurrahman Ağa'nın, adeta küçük bir devlet gibi iktidar sahibi olduğunu , hizmetçilerinden ,askerlerinden hatta konağının Kuşçubaşısından söz eder.Yalnız son ayan Abdurrahman Ağa'nın diğerlerine göre biraz daha insafli bir kişiliktir. Bilhassa devlete bazı konularda oldukça önemli yardımlarda bulunduğunu çeşitli kaynaklardan öğreniyoruz.Bunun mükafatını bazı yolsuzluklarının af edilmesinde görmüştür. 1836 da Ayanlık kaldırıldıktan sonra 1839 idari düzenleme sonucu Kazalar yeni sisteme göre Kaza Müdürleri tarafından yönetilmeye başlandı. Ekserisi dışarıdan gelen müdürler zaman zaman yerlerini yerli müdürlere bırakıyorlardı . Böyle devreler de eski ayan sülaleleri fırsatı kaçırmıyorlar ve bila maaş yani maaşsız müdürlük görevini üstleniyorlardı.Nitekim çok sonraları Gölhisar Kaza Müdürlüğünü "bilamaaş" yukarda sözünü ettiğimiz , Hacı Osman Ağanın oğlu Hüseyin Ağa yürütmüştü.Yine onun oğlu Osman Ağa da 1869 senesinde bir ara bu görevi yerine getirmişti. Gölhisar Kazası halkı kötü idarecilerden tarihi boyunca çok çekmiştir.Onların zulümlerini sineye genellikle çekmekle birlikte ,bazı zamanlar isyan noktasına geldiği anlar olmuştur.Bir çok dağa çıkma hadisesinin arkasında bu tür olumsuzluklar, önemli roller oynamıştır.Bunlardan biri, 1824 yılında yaşanmıştır.Türkemiş Voyvodası Kara Osman zade Bekir Ağa,bilhassa Gölhisar Köylerini canından

⁶⁵ Burdur Şerhiye Sicili 1 No'lu Defter .Sayfa 275,276

bezdirmişti.Başta Ayan Abdurrahman Ağa olmak üzere kazanın ileri gelen: Müderrisleri ,Eşrafi,İmamları ve Hatipleri İstanbul'a bir arz ile şikayet de bulundular.Bunun üzerine yargılanan adı geçen Voyvoda idama mahkum edildi isede sonradan bağışlanarak sürgüne gönderildi .Bahis ettiğimiz arza diğer köylerin sakinleri ile mühür veya parmak basan Kızıllar Köylüleri şu isimleri taşıyorlardı:Durmuş, Ali ve Köy İmamı Halil⁶⁶ .

1830' lu seneler Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı ve Mısır'ın bizden kopma yıllarıdır.Osmanlı ordusunu Suriye Cephesinde yenerek Anadolu içlerine Kütahya'ya kadar ilerleyen M.A.Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa,Isparta ve Burdur ahalisinin kötü idarecilerin şerrinden bıkmışından faydalanıp , buralarda etkili olmaya çalışmış ve hatta Karağaç-ı Gölhisar Kazasında bazı idarecilerden taraftar bulmayı bile başarmıştı.Devleti Aliye, Burdur ve Isparta'ya kuvvet buldurmak için asker sevk etmiştir⁶⁷.

Osmanlı arşivinde bulunan Türkemiş Kazalarından gönderilen askerlerle ilgili olarak hazırlanan bir defterde, Kızıllar Köyü ve diğer komşu köylerden asker isimleri geçmektedir.Kızıllar Köyünden ise bir asker adını görüyoruz.Koca Mustafa Oğlu Ali. Defterin tarihi 1830 yıllar olması gerekiyor.Çünkü aşağıda 1840 yılında yazılmış olan ve Kızıllar Köyü ahalisinin kayıtlı olduğu Gölhisar Kazası Temettuat Defterinde 2 Numaralı hanede askerin babasının adı geçmektedir⁶⁸.Bilmiyoruz Ali askerde şehit mi oldu yoksa hala asker miydi?

Gölhisar Temettuat Defterin de Kızıllar Karyesi, kısmında Kızıllar Köyü ahalisi 31 haneden müteşekkil bir yer olarak belirtilmektedir.istisnasız tüm köy halkı ki bunlar hane reisidirler isim isim zikredilmektedir⁶⁹.Hane Numaralarına göre Köy halkı şöyle sıralanmıştır.

1-Hatip Ahmet Efendi 2-Koca Mustafa Oğlu Muhammed 3-İmam Ahmet Oğlu 4-Yusuf Oğlu Veli 5-Hacı Ahmet Oğlu Mustafa 6-Helvacı Oğlu Ali 7- Hacı Ahmet Oğlu Ali 8-İsmail Oğlu Molla Osman 9-Hacı Oğlu İbrahim 10-Hatip Molla Ali 11- Kulaç Oğlu Ahmet 12-Ali Oğlu İbrahim 13- Kayal ?(Kel)

⁶⁶ BOA.HAT 541/26740/ A

⁶⁷ BOA. HAT_0383_ / 20609A_

⁶⁸ BOA.MAD 22952.Sayfa 3

⁶⁹ GÖLHİSAR TEMETTUAT DEFTERİ.ML.VRD.TMT.10047

Oğlu Durali-14-Musa Oğlu Eyyub 15-Hacı Oğlu Muhammed 16-Osman Oğlu Ahmet 17-Koca Hasan Oğlu Mustafa 18-Mustafa Oğlu Ömer 19-Ali Oğlu Durmuş 20- Koca Hasan Oğlu Süleyman 21-Çil (?cin) oğlu Hasan 22-Lala(Lal) Muhammed Oğlu Ahmet 23-Lala(Lal) Ahmet Oğlu Muhammed 24-Kır Ali Oğlu Ahmet 25-Hasan Oğlu Sağır Ahmet26-Ahmet Oğlu Mustafa 27-Muhammed Oğlu Süleyman 28-Hacı Oğlu Yusuf 29-Hacı Oğlu Ali 30-Kara Mustafa Oğlu Ali 31-Nasuh Oğlu Yusuf

Bunlardan 8 kişi kardeştirler. Köyde bir hatip bir imam bulunmaktadır.

En yüksek vergi ödeyen kişiler Durali :500 Kuruş,Yusuf Oğlu Veli 333 Kuruş .Koyun sayısı en fazla olan kişi Durali 40 Koyun .En fazla tarla sı olan kişi Yusuf Oğlu V eli 20 Dönüm,Nasuf Oğlu Yusuf 20 Dönüm Durali 14 Dönüm

Bu defterin yazımından yaklaşık 8 yıl sonra 1848 yılına ait başka bir vergi defterine göre ise vergi mükellefi Kızıllar halkı şunlardır:

1-Çuvallı Ayan 2-Mehmet Kethüda(Muhtar olsa gerek)3- İmam oğlu Ömer 4-Kör İsmail5-Gök Mustafa 6-Lala(Lal) Oğlu Ahmet7-Kara Ali 8-Sağır Oğlu 9-Cafer10-Arap Hasan11-Ali Oğlu İbrahim 12-Kır Oğlu Ahmet(?)13-Çatal Oğlu Veli 14-Osman Oğlu Ahmet 15-Kulaç Oğlu Ahmet 16-Koca Hasan Oğlu Mustafa 17-Ömer Ali 18-Yusuf 19-Kizir Ali 20-Kel Dur ali 21-Nukut Mehmet 22-Sarı Süleyman 23-Molla Ali 24-İmam Ahmet Efendi 25-Eyyub Oğlu Veli 26-Sağır Mustafa ⁷⁰

En yüksek vergi verenler :Kel Durali 580 Kuruş,Çatal Oğlu Veli 436 Kuruş ,Çuvallı Ayan 435 Kuruş,Mehmet Kethüda 435 Kuruş,Gök Mustafa 290 Kuruş,Arap Hasan 290 Kuruş . Köy de ekilen toprak kadar veya buna yakın miktarlarda tarlaların da nadasa bırakıldıklarını görüyoruz.Osmanlı döneminde ve hatta 1950 yıllarına kadar, ekip biçilen toprak miktarı ; Gölhisar köylerinde oldukça sınırlıydı. Ziraat şartları yani ekim için öküz sayısı ,kara saban ,iş gücü en fazla 40 -50 dönüm arazi ekimine imkan sağlıyordu.Çünkü bir çift öküzle ancak 20 -25 dönümlük bir ziraat yapma imkanı

⁷⁰ BOA. Mad 22998

vardı.Aslında ziraat ,işlerinden pek hoşlanmayan ve yarı göçebe bir hayat süren bölge halkı için küçük baş hayvancılık daha cazipti .Bu defterlerde bu hayvanların sayısı çok düşük gözükmetedir.Anlaşılan dağlara saklanan hayvanlar, vergi kaçırmak için gizleniyordu.Bilindiği üzere 1950 yılında kaldırılan eski sırcat (Koyun keçi vergisinden)uygulamasından da halkımız aynı yöntemle kurtuluyordu.Bütün yaylalar ,makine tarımının başladığı yıllara kadar hayvancılık yapılan meralar bu şekilde korunmuştu.

Öte yandan sözünü etimiz 1848 tarihli defterde köyün tahakkuk etmiş ve edecek vergi durumu şu şekilde belirtilmiştir: Taksiti evvel(İlk Taksit) 3973 Kuruş –Taksiti Sani(Sonraki Taksit) 2892 Kuruş İnam Şahane (Affi şahane) 1074 Kuruş. Toplam 6872 Kuruş .

Temettuat Defteri kayıtları ile ikinci defter de ki isimler arasında belli bir uyum göze çarpmaktadır.Ancak bazı şahısların her halde de ölümleri nedeniyle ikinci defterde adlarına rastlanılmamaktadır.

4.Murat devrinden itibaren Gölhisar Kazası,Hamit Sancağının içinde (Sancak Hamit Bölüm: Isparta ve Kazaları ile Türkemiş Bölümü olarak iki bölge idi)Burdur `un merkezi olduğu” Türkemiş Hassı” içine dahil olmuş bu durum 1839 idari Tanzimine kadar devam etmiştir⁷¹.Kızıllar Köyü de bu zaman zarfında bu idari yapının içinde yer almıştır.1839 yılında yapılan yeni düzenlemeyle Hamit Sancağında ki : Türkemiş Hassı kaldırılarak eski kazaların içine dahil olduğu Burdur merkez olmak üzere Burdur Muhassıllığı ve Isparta Kazalarının yer aldığı Hamit Muhassıllığı kuruldu⁷². Ancak;bu düzenlemenin akabinde vergi yüzünden 1840 yılı Zilhicce ayının birinci guresinde(28 Cuma) Burdur `da meydana gelen ve tarihe “Burdur İhtilali”,mahalli söyleyişle” Fetaret Olayı” olarak geçen büyük bir çatışmaya sebep oldu.Aylarca süren ve çok sayıda insanın yaralandığı ,öldüğü tam bir kargaşanın yaşandığı bu devirde, Burdur’dan bilhassa meslek erbabı kişiler aileleri ile Denizli ,Antalya benzeri

⁷¹ Sitemiz “Burdur Tarihi Üzerine “bölümüne bakabilirsiniz.

⁷²BOA ,İ.MVL 169/ 5029- BOA.İ.MVL 413

yerlere kaçtılar.Fakir fukaradan insanlar dağlara sığındılar.Uzun bir aradan sonra nihayet Konya ile Antalya'dan sevk edilen asker sayesinde olaylar yatıştırıldı.Suçlu görülen ve olayları tahrik eden 25 kişi önce Isparta'ya sonra güvenlik nedeniyle Konya'ya mahkeme için gönderildiler⁷³ .İhtilal Burdur'a pahalıya patladı.Muhassallık kaldırılarak ,Burdur Kaza olarak Isparta'ya bağlandı.Akabinde Gölhisar ve diğer eski Türkemiş Kazaları da aynı şekilde idari bir işleme tabi tutuldu.Bu hal çok eskilere dayanan Burdur –Isparta kavgasını yeniden körükledi.Çok geçmeden Burdur'un ileri gelen eşraf ve ulemasından bir çok kişi harekete geçti.Heyetler kuruldu.Heyet üyeleri arasında Kızıllar Köyünden yetişmiş ünlü bir kişi de vardı. Bu zat büyük alim Muhaddis ve Müfessir Halil Efendi(Burdur'î) idi⁷⁴. Merkezi idarenin Isparta'ya kayması ,buradan oldukça uzakta olan: Gölhisar,Tefenni Karağaç- ı Gölhisar (Acıpayam) ,Erle (Yeşilova) bölgelerinde otorite boşluğu doğurdu.Eski güç olan Ayanların da ortadan kalkması, özellikle asayiş sorununu iyice artırdı.Bir yandan bu durum eşraf zümresinin işine geliyordu.Çünkü fakir halkı daha kolay ezme imkanı buluyorlardı.Sonuçta Eşkiyalık hareketleri arttı.Yeni kanunlara göre suç işleyen bir kişi vilayet değiştirenince çoğu zaman takipten kurtuluyordu.Söz gelimi Konya Vilayetine bağlı Gölhisar Kazasında suç işlemiş birisi Aydın Vilayetine bağlı Menteşe Sancağı kazalarından Beş Kaza(Fethi'ye çevresi) topraklarına kaçınca, zaten yetersiz olan asayiş güçlerinin takibi zorlaşıyordu.Bunu bilen bir çok Gölhisar'lı, her hangi bir nedenle aranmaya başlayınca sık sık bu istikametlere doğru firar ediyordu.Hala tarihi Gölhisar sınır köylerimiz insanları dedelerinin bu tür hikayelerini bilirler ve anlatırlar.

Burdur heyetleri ortaya çıkan eşkiya probleminin getirdiği fırsatı kaçırmayarak kontrolsüzlüğün sonuçlarını dile getiren arzlarını peş peşe Konya Vilayet merkezine bildirmeye başladı.İster istemez Vilayet Valisi durumu İstanbul'a aktarıyordu.Vaziyetin ağırlaşması üzerine, Hamit Kaymakamı İsmet Paşa Burdur'a geldi.Arkasından bir Burdur Heyeti Konya'ya gitti.Burada ki görüşmeler sonunda bir sonuç alınamadı.Çünkü Isparta güçlü lobisiyle Burdur'u kendi idaresi altında tutmak için etkili

⁷³ Bu konuda ayrı bir araştırmamız yayınlanacaktır

⁷⁴ Halil Burduri hakkında ayrıca bilgi verilecektir.

oluyordu.Bu istek adeta bir tutku haline gelip , tüm Isparta Şehri ahalisinde yıllarca devam edecektir.Heyet ,Konya'dan sonuç alamayınca bu sefer İmparatorluk merkezin den sonuç almaya karar vererek İstanbul'la yollandı.Bir arz ile Türkemiş adıyla kadimden beri ayrı bir idari birimin merkezi olarak var olan Burdur'un tekrar eski hakkına kavuşması gerektiğini vurgulayarak talepte bulundular .Babı Alide bazı etkili isimleri de araya koyan heyet ,eğer Burdur'a bu hak geri verilirse tüm devlet görevlilerinin maaşlarını şehir olarak ödeme taahhüdünü veriyordu.Ve bunun için de bir de İstanbul'dan kefiller gösteriyordu.Netice de Hicri 1266 Miladi 1850 yılı sonlarına doğru maaşların ödenmesi kaydıyla Burdur Muhassıllığı hakkı kararı çıktı⁷⁵.1851 yılın da ilk Muhassıl Ahmet Nuri Efendi görevle Burdur'a geldi.1851 yılında eski Türkemiş Kazaları başta Gölhisar olmak üzere tekrar Burdur'a bağlandı⁷⁶. Dolayısıyla Kızıllar Köyü de artık eski idari yapıya dönmüş oldu .Ancak anlaşılan Burdur hala Hamit içinde ayrı bir yapıydı.1852 senesinde Ahmet Nuri'ye Kaymakamlık tevcih edilerek Burdur Sancaklık hakkı verildi⁷⁷.Ve böylece asırlardır süren Burdurluların rüyası gerçekleşmiş oldu.1853 Yılı Devleti Aliye i Osmaniye Salnamesine göre Konya Vilayeti ,Menteşe –Hamid (Isparta)-Teke-Burdur-Alaiye Kazalarından oluşmaktadır.Kazalar Kaymakamlarca idare ediliyorlardı.Her ne kadar Salnamelerde kaza olarak gösterilseler de diğer bütün resmi yazışmalarda Sancak ifadesi yer almaktadır⁷⁸.1855 de ise yine Devlet Salnamelerine Karaman (Konya) Vilayeti Kazaları artık Liva olarak isimlendirilmekte bunlardan biri olan Liva i Burdur şu kazalardan müteşekkildi:Burdur namı diğer Türkemiş,Karaağaçı Gölhisar- Siroz ma Tefenni-Gölhisar-ı Hamid- Irla (Erle)-Kemer-i Hamid⁷⁹.İşte bu yıllarda Gölhisar ve dolayısıyla Kızıllar Köyü ve çevresi yine huzursuzdu.Önce Karaağaçlı Tuğcu oğlu sonraları Kara Köylü Kahırman ,Yazırlı Madan Oğlu Parmaksız Hasan ,Bey Köylü Hayta adlarındaki eşkiyalar çok sayıda adamla dağlardaydılar.Tuğcuoğlu Mestan Hicri 1271 Miladi 1855 Yılında yakalanarak Burdur'a götürüldü.Malları Burdur Pazarında satılarak Konya'ya sevk

⁷⁵ BOA ,İ.MVL169/5029

⁷⁶ BOA.A.MKT.UM 50/47

⁷⁷ BOA.İ.MVL 176/5258

⁷⁸ Salnamei Devlet i Aliye i Osmaniye ,Sayfa 71.Hicri 1268

⁷⁹ Salname i Devlet i Aliye i Osmaniye ,Sayfa95. Hicri 1273

edildi.Sonunda kalebent olarak Akka `ya gönderildi. Daha sonraları da Kara Köy imamı Tefsirci Ali de aynı yolu izledi. Uzun süre halk bu eşkıya sürüsünden sıkıntılar çekti. Mentеше taraflarından bölgeye zırlılı süvari birlikleri istendi.Yazır Muhtarını ile Hasan Paşa Muhtarını katleden haydutlar sonunda Konya'dan askeri bir birlikle gelen Binbaşı Ali Ağa tarafından çoğu yakalandılar ve ya itlaf edildiler Hicri 1278 Miladi 1861 .Gölhisar halkı İstanbul'dan Konya'ya ,Isparta'dan Burdur'a kadar olan yerlerdeki idarecilere teşekkür yazıları gönderdiler.

Osmanlı Devletinin çöküş yıllarına girilmişti.3.Selimle başlayan, Batılılaşma adıyla bilinen ama aslında batma ve batırma diyebileceğimiz olay 19.yüzyıl boyunca devam etti. 2 .Abdulhamit `in tüm gayretlerine rağmen özellikle aydın adı verilen ihanet zümresinin büyük katkılarıyla ,1918 yılında fiilen bu batırma işi tamamlanmıştır.Bu devrede savaşlar ,hastalıklar ,yokluklar insanımız üzerine karabasan gibi çökmüştür. Sayısız vatan evladı isimleri bu gün adı bile bilinmeyen yerlerde bir mezar taşları bile olmadan yok olup gittiler.

Rum Eli'nin fethi ile adeta bir kenara itilen Anadolu ,Viyana bozgunuyla birlikte birden hatırlanmış bir vergi ve asker deposu olarak 1.Dünya Harbine kadar fasılasız göreve çağırılmıştır.Asırlar boyu bir taş bile dikmediği Anadolu'yu bu suretle Osmanlı Devleti hatırlamış oluyordu. Elbette bazı devlet adamlarının memleketlerine diktikleri birkaç eseri ya da Şehzade Sancağı olan beldelere yapılan mimari eserleri görmezlikten gelmiyoruz.Ya da ordu yolu güzergahı üzerindeki yapıları kastetmiyoruz .Burada söz konusu olan genel politikadır. Genelde bütün imkanlarını asırlarca ,Rum Eli şehir ve kasabalarını ; Hanlarla , hamamlarla, camilerle,köprülerle donatmak için kullanan Osmanlı ,oralardan umudunu kesince, rezerv olarak bekleyen Anadolu'dan adeta- "Bu devleti sen kurdun şimdi de sen kurtar" diyerek haksız yere diyet istemiştir. Özeldede 1394 de doğru aldığı Burdur – Gölhisar –Tefenni-Yeşilova ve çevrelerine ilaç için bir taş bile dikmeyen Osmanlı Devleti, 18.yüzyıl başından itibaren birden bire bu yerleri hatırlamış aralıksız olarak her yıl bazen yılda 5-6 kere asker ve vergi toplamaya başlamıştır.Sadece şunu hatırlatmamız bu konuda bir fikir verebilir.Yaşı halen 60

ve yukarısı olan Çavdır – Gölhisar çevresi insanlarımız iyi hatırlarlar : Kış , bahar veya her hangi bir mevsimde ,yolları üzerindeki bir çayı geçmeleri adeta imkansızdı.Kurulan tahta köprülerden insanlar ölümle boğuşarak faydalanırlardı.Yıllarca bu çileler bitmedi .Teke Bölgesini iç bölgelere bağlayan bu yollara asırlarca bir köprü bile çok görülmüştü.Ancak iş asker ve paraya ihtiyaç olunca tüm durum değişmiştir.Sürekli asker ve para toplanması iki sonucu doğurdu.Erkek nüfusunda ki hızlı düşüş ve yoksulluk.Birincisi zanaatkarlığı öldürdü.Türk savaşırken , Yunan Krallığı ve ingilizlerce özellikle Ege Adalarından Batı Bölgelerimize planlı bir şekilde Rum nüfusu kaydırıldı.Bunlar ve diğer "Ellik Cavırı "diye adlandırılan yerli Hıristiyanlar kısa sürede tüm var iyi kötü olan sanayi yapısını ele geçirdiler .Küçük el sanatları tamamen onlara devroldu.Rum Nalbant,Rum değirmenci ,Ermeni demirci ,fırıncı ..vs. Öyle ki Türklerin eline geçmesinden itibaren tarihin hiçbir döneminde bir tek Rum'un yaşamadığı Gölhisar çevresine , yukarda bahis ettiğimiz nedenle özellikle,Fethiye civarından çeşitli zanaat dallarında faaliyet gösteren Rumlar gelmeye başladı.Tüm köyler de mesela Dirmil ,Dengere,Horzum ve diğerlerinde bu tür insanlar görülür oldu.Hatta Horzum Köyün de Ispartalı bazı Rumlar,1911 senesinde bir evde içki içip çalgılar çalarak, Yunan Kralı lehinde gösteri yapma cesaretini bile göstermişlerdir⁸⁰.

Öte yandan gelir kaynağı sadece kara sabanı ve koyun ile keçisi kalan halkımızın yoksulluğu anlatmakla bitmez . Vaziyet o hale geldi ki ,"Şeriye Sicillerine işlenen Tereke "kayıtlarına göre devlet ölen bir kişinin artık çakşırının uçkurundan bile vergi alır duruma düşmüştü.Kızıllar Köyü de elbette bu elim vaziyetten kendine düşen payı almıştı.

Abdulaziz'in saltanatı sırasında 1867-1868 yılında idari yapı nedense tekrar gözden geçirildi.yeni düzenlemeyle Burdur Sancağı tekrar eski düzenin bir benzerine dönerek bütün kazaları birlikte Isparta'ya bağlandı.Gölhisar'a bağlı olan Kızıllar köyü,kazası nedeniyle Isparta (Hamit Sancağına) dahil edildi.Ispartaya bağlanan Gölhisar 1285 Salnamesinde şu ibarelerle yer almaktadır:"MA

⁸⁰ BOA.DH.MUİ.57/190-1

Göhlisar ve Kemer Tefenni (Göhlisar Kemer ile Tefenni Kazası)⁸¹ Tüm kazalara Ispartalı Müdürler atandı.Ancak eski durum tekrar zuhur ederek tekrar asayişsizlik aldı başını yürüdü.Merkezi idarenin uzaklığı kontrolü zorlaştıran baş etkendi.Bu arada Burdur ileri gelenleri ağırlarına giden bu durumu izale etmek için harekete geçtilerse de İstanbul da ki oldukça güçlü olan bir Isparta kliğini bir türlü aşamadı⁸². Bazı rivayetlerde Reşit Beyzade Abdalbaki Bey bazı rivayetlerde ise Çil oğlu Mustafa Ağa bir iş için gittiği Isparta da yere tükürdüğü gerekçesiyle ceza yazılmak istenmesi bardağı taşıran son adamla oldu. Her kimse o kişi ,Burdur'a dönüşte hemen harekete geçti.Burdur Meclisi üyeleri Konya Vilayetine bir dilekçe vererek gerekçeler gösterip tekrar eski duruma dönülmesini istediler. Sonuç alınamayınca heyet halinde İstanbul'a giderek girişimlere başladılar.Hicri 1288 Miladi 1872.Yaklaşık 30 yıl önceki gibi tüm devlet memurlarının maaşlarını ödemeyi ve fazla vergi vermeyi taahhüt ederek sancaklık hakkını tekrar kazandılar. Sancak tek kazalı ve de tek başına Burdur merkezinden ibaretti.Hüseyin Nesip Bey adında bir şahıs ,Burdur Sancağı Kaymakamlığına atanmıştı.Vaziyet tekrar değerlendirildi .Eski kazaların tekraren Burdur'a bağlanması hususu gündeme alındı.Yalnız devlet memurları maaşlarını kim ödeyecekti.İşte burada o yıllarda halkı canından bezdirecek ve yine halkın "Kara Salgın " dediği salma ile maaşlar ve diğer giderler için para toplanmasına başlandı.Eski kazaların özellikle zengin ağa tabakası, Isparta'nın uzaklığından dolayı sürdürdükleri saltanatın yakına gelmiş bir devlet gücü ile biteceğinin farkındaydılar. Onlarda harekete geçerek peş peşe verdikleri arzı hallerle kazalarının Isparta'ya bağlı kalmasını istemeye başladılar.Bu organize de başı Tefenni Eşrafi başı çekiyordu⁸³. Aslında İşin başka bir yönü daha vardı.Burdur Beylerinin tarihi çok eskilere dayalı zulümleri .Osmanlı Devletinin Burdur Çevresine hakim olmasından beri, her devirde bir güç olarak varlığını sürdüren Burdur Beyleri, zulümleri ile eski Türkemiş toprakları ahalisini hep ezmişlerdir.Bu sebeple de halk asayişsizlikten çektiği kadar, Beyler zulmünden de nasipleniyordu . Bir açıdan halk için değişen pek bir şey yoktu. Anlattığımız devirden bir müddet sonra ,tarihin her döneminde Burdur

⁸¹ Salname i Devlet i Aliye i Osmaniye ,Sayfa 199.Hicri 1286

⁸² BOA.Şurayı Devlet Defteri .10 No'lu Defter.Sayfa 85(Yıl 1870)

⁸³ BOA.Şurayı Devlet Defterleri.108 No'lu Defter.Sayfa 51(1872)

dolayısıyla kazalarıyla da asırlarca kader birliği etmiş ,tarihi ve kültürüyle tamamen akraba , Gölhisar Karağaçı olarak anılan Karaağaç'ın (Acıpayam) ,1889 yılında Burdur Sancağından kopmasında da Burdur Beylerinin zalimliği mühim rol oynamıştır.

Kaza Eşrafları yeni düzenleme için muhalefet ettilerse de, Beyler baskın çıkıp Tefenni,Gölhisar,Kemer,Erle (Irla)ve Karağaç-ı Gölhisar 'ı (Acıpayam) Burdur Sancağına bağlatmayı başardılar.Hicri 1289 (1873) senesinde de Eskisi gibi Konya Vilayetine bağlı olan Burdur ,Mutasarrıflığa çevrilerek yeni bir yapıya daha kavuştu⁸⁴. Bu düzenleme Kızıllar Köyü ve komşu köylere yeni bir idari yapı getiriyordu.Asırladır bir kaza olarak hep olagelmiş Gölhisar artık kaza değildi.Horzum Köyü merkezi olan bir nahiye durumuna düşmüştü.Gölhisar,Çavdır ve Dirmil çevresi Tefenni Kazasına bağlanmışlardı. Aynı durum Erle (Yeşilova) içinde söz konusu idi .Burası da Karağaç-ı Gölhisarın (Acıpayam) bir nahiyesi olmuştu.

Osmanlı Tarihinin en zor yılları tam bu yıllarda en zorlu dönemecine girmiştir.Sultan Abdulaziz, göz göre göre bir cinayete kurban verilmiş , ustaca intihar süsüyle yok edilmiştir.Yerine geçen ve tarihimizin en büyük siyasi dehaların dan birisi olan Sultan Abdulhamit Han,her yanından parça parça koparılarak yok edilmek istenen koca imparatorluğu kurtarmanın yolunun önce merkezi bir idareden geçtiğini daha doğrusu güçlü bir merkezi idarenin kurulmasıyla mümkün olacağına kanaat getirmişti.Bunun içinde tüm yetkileri kendinde topladı.Merkezin, taşranın kontrolünü yapabilmesi için de gerekli en önemli şartın ulaşım ve iletişimin önemini kavramıştı. Ve sanayileşmenin olmazsa olmaz olduğunu biliyordu.Mithat Paşa ve şürekasının başımıza sardığı 93 Harbi belasını en ucuz bir şekilde atlattıktan sonra bunları gerçekleştirmek için harekete geçti.Her yanı hain ve düşmanla dolu olan Abdulhamit Han, usta bir siyasetle müttefikler buldu.Denge politikasını maharetle uyguladı.Sanayileşmek için oldukça başarılı girişimlerde bulundu.Askerî silah sanayi için yatırımlar yaptı.Alt yapı, merkezi otorite için şarttı.Mesela yolların açılması için ,demiryollarının açılarak asker

⁸⁴ BOA.Ş.D.D.194 No'lu Defter .Kayıt No: 14 (1873)

sevkiyatının kolayca yapılmasını sağlanması yönünde çalışmalar başlattı.Ülkenin her yanın da ne olup bittiğini anın da haber almak için telgraf haberleşmesine ciddi bir yatırım yaptırdı.Sağlık sorunlarıyla memleket perişandı.Onun için memleket ve garipler (Yoksullar) hastanelerini kurdurmaya gayret etti.Askerî okulları , dünyanın en iyi eğitimini verir hale getirtti ki ondan sonra yapılan tüm savaşları yapan gerek Çanakkale gerekse İstiklal Harbimizin en büyük komutanları, onun zamanında yetişmiş okumuş subaylarımızdır.Abdulhamit Han'ın , Abdulaziz'in büyük bir masrafla kurduktuğu dünyanın en büyük savaş donanmasını bir vehimle boğaza demirleterek çürüttüğünü bu sebeple 1.Dünya Harbinde Osmanlı Devletinin deniz gücünden yoksun kaldığı polemiği yapıla gelmiştir.O, savaş gemilerin bir müddet sonra demode olduğunu tamir ve bakımı için yapılacak masrafın gemi yapımından ve ya satın alımından kat kat daha ucuz olacağından bu yolu tercih ettiğini anlatır.Ayrıca ilerde Boğazdan İstanbul'a saldırı yapılacağını büyük bir ön görüşle düşünmüş Çanakkale Boğazının iki yakasına büyük toplar koydurarak yıllarca önce tedbirini almıştı.Nitekim ; Çanakkale Harbinde onun yaptırdığı savunma tertibatı çok çok işe yaramıştır.Her ne kadar İttihatçılar bu savunma sistemini ve o büyük topları kendilerinin kurduklarını ifade etseler de bura da Abdulhamit Hanın hakkını yememek lazımdır . Abdul Hamit Han'ın yapmayı arzu ettiği ve bazılarını gerçekleştirmeyi başardığı ilerleme hamlelerinden,Kızıllar Köyünün bağlı olduğu Tefenni Kazası köyleri de bir ölçüde etkilenmiştir.Bu bakımdan bölgede bir çok gelişmenin etki kaynağını değerlendirirken Devlette değişen olguyu doğru okumak gerekmektedir.Tefenni- Gölhisar mıntikasını tarihi süreç içinde bütün Anadolu'da olduğu gibi şu dörtlü hiç yanız bırakmamıştır.Sürekli Askere çağırma ,Salgın Hastalıklar,Vergi toplamalar yani Salma Salgınları,Asayiş yani Eşkiyalık .

Kızıllar Köyünün de içinde bulunduğu tarihi Gölhisar Havzası açısından ele alacak olursak sırasıyla şunları görürüz.

Moskof belası çıktıktan sonra her yıl durmaksızın patlayan Moskof Harpleri,sayırsız insanımızı cephelere sürüklemiştir.Devletin mali vaziyeti ortadaydı, harplerin getirdiği ekonomik yükte işin cabasıydı .Yılda 4-5 defa asker toplandığı gibi 4-5 defa da vergi toplanabiliyordu.

İşin en kötüsü eşkiyalık hareketleriydi.Halk günlük hayatında bölgesel şartlar dolayısıyla çoğu zaman dışarıda yayla da ve ya dağda sürüsünün başında bulunmak zorundaydı.Bu nedenle dağda gezen Eşkiyanın her zaman için tehdidi altındaydı.Yetiştirebildiği birkaç koyunu keçisi ,sığırı rahatlıkla onlar tarafından gasp edilebiliyordu.Veya elinde üç beş kuruşu olduğu sanılan bir kişinin evi basılıp işkenceyle parası eşyası elinden alınabiliyordu.Hele zaptiye güçleri ,Tefenni'de ikamet ettiğinden daha önceleri süvari zaptiyesi var iken sonradan piyade zaptiyesine yani yaya jandarmaya tahvil edilmesi sonucundan da dolayı imdada gelmesi uzak yerler için mümkün değildi .Böylece özellikle asker kaçakları veya benzer eşkiya güruhuna gün doğuyordu.Yine bölgenin Konya Vilayeti ile Aydın Vilayetine bağlı Mentese (Muğla) Sancağı sınırında olması ,sıkışan kaçakların komşu Meğri (Fethiye) Beş Kaza topraklarına atlayarak izlerini kolayca kaybettirmelerini kolaylaştırıyordu. Bu gün bile bölge köylerinde bir çok kişiden, dedelerinin veya bir akrabasının eskiden bir sebeple Beş Kazaya firar ederek yıllarca oralarda kaldığını sonra geri geldiğini yada oralarda kalan akrabalarının bulduklarını dinleyebilirsiniz.1883 yılında başlayan kanunsuz kişilerin hareketleri Karağaç(Acıpayam) tarafında bulunan zırhlı süvari askeri birliğinin civara sevki zorunluluğunu doğurdu.O sıralarda Karaağaç ,Burdur Sancağının bir kazası idi.1868 tarihinde Eşkiyalık bölgede yine hortladı.Arkasından 1878'deMadan oğlu Süleyman,Kara Bekir ve Abdurrahman adındaki bir grup kanunsuz , ağa takımının da yönlendirmeleriyle epeyce hüküm sürdü.Çavdır –Bey Köy arasında bulunana Gök Bel'e kurulacak Yörük evlerini tahrip eden bu eşkiya takımı ,sonraları bertaraf edildiler.

Hicri1302 (1885) yılı Konya Vilayeti Salnamesine baktığımız zaman **Kızıllar Köyüne** ait şu bilgilere rastlıyoruz. Köy ,Konya Vilayeti Burdur Livası Tefenni Kazası ,Göhlisar Nahiyesi ne bağlıdır.Nüfusu182 Kişi Hane sayısı 38.Nahiye merkezine uzaklığı 5 Saat,Kaza merkezine 8,İl merkezine 19 ,Konya

merkezine 91 saattir⁸⁵.1840 -1844 arasında 31 hane olan köy 1885 'de 7 hane artarak 38 haneye ulaşmıştı.

1910 da ise ünlü Efe Çakırcalı Mehmet'in bölgede gezdiği yıllardır.Kızıllar ,Kozağaç ve Anbarcık Köyleri etrafın da da görülen ünlü efenin halka bir zararı olmamıştı.Olayı gayet iyi hatırlayan rahmetli dedem Hacı Ahmet KUZUCU (1317-1986)onunla ilgili bize epey şeyler anlatmıştı.Rahmetlinin anlattıklarını arşiv belgeleri de doğrulamaktadır⁸⁶ Bu ara Çakırcalı'yı yakalayarak devlete teslim etmek üzere harekete geçen , kendine güvenerek "Kır Serdarlığı "talebinde bulunan bir çok gönüllüde ortaya çıkmıştı(!)

İletişimin yeni tekniği Telgrafın haberleşmedeki ve bunun sağlayacağı süratli müdahaledeki gücünü fark eden devlet, ülke topraklarına yaymak için uğraş veriyordu. Daha ilk başlarda Burdur merkezine 1870 yılında Telgraf hattı inşasına başlanmıştı. Asayişsizliğin kol gezdiği Tefenni çevresindeki olayların merkeze intikali için, telgrafın birçok yönden büyük bir faydası olacaktı. Ancak mali durum kötüydü.

1891' de kaza merkezi ve köylerinde bir kuşluk vakti hareket i arz yani bir deprem oldu.Deprem önce hafif sonra da şiddetli bir sarsıntı şeklinde baş göstermişti⁸⁷.Deprem pek fazla Can ve mal kaybına sebep olmamıştı.1894 yılından itibaren telgraf hattının gerekliliği dile getirildiyse de 1895 yılında halktan da para toplanarak girişimlere başlandı⁸⁸Telgrafın Tefenni 'de bir askeri taburun ikamesinden dolayı daha bir zorunlu olmuştur. Bu tabur daha sonraları Süvari Alayına çevrilecektir.Buna rağmen telgrafın gelmesi için yazışmalar 1910 yılında hala devam ediyordu⁸⁹İşin Birinci Dünya harbi sıralarında ancak bittiği anlaşılıyor.

Yol yapımı, o yılar için çok zor bir işti .İnsan gücüyle, kazma kürekle ve basit bazı araçlarla gerçekleştiriyordu.Sultanın arzularından biri ulaşım sorununu bir nebzedede olsa halletmekti.1880 de

⁸⁵ 1302 tarihli Konya Vilayet Salnamesi.Sayfa 330

⁸⁶ BOA. DH.MUİ. 13/2-7

⁸⁷ BOA. Y..A...HUS. 43/264

⁸⁸ BOA. DH.MKT. 13/18

⁸⁹ BOA.DH.MKT.22/1287

Antalya –Burdur arasında bir kara yolunun yapımı planlanıyordu.Bu arada Konya merkeziyle Antalya yolu yapımının güzergahı yüzünden Burdur ve Ispartalılar arasında şiddetli bir mücadele başlamıştı.İki Sancak heyetleri yol yapım ekibiyle buluşmalarında : Ispartalılar yolun Burdur'a hiç uğramadan kendi şehirlerinden geçmesini isterken Burdur Müftüsü Necip Efendi başkanlığındaki ulama ve Eşraf heyeti , yol yapım heyetine Isparta'ya hiç uğratmadan Konya 'ya nasıl gidileceğini çok rahat bir şekilde proje bazında gösterivermişti⁹⁰.

1902 'de Aydın Dinar Demiryolunun Burdur ve Tefenni'ye kadar uzatılması gibi bazı girişimlerle bölgenin makus talihini kırarak bir projeye dönüşmesi gündeme geldi⁹¹ .Hat buradan ,inşa edilecek Antalya Limanına bağlanacaktı . Bu hayal daha sonraları birkaç defa daha dile getirildiyse de hep bir rüya olarak kaldı aynı rüya günümüzde de devam etmektedir.Burdur –Tefenni arasında bir kara yolu yapımının inşası ancak 1903 Senesinde başlamıştı⁹² .

Sağlık açısından Gölhisar Havzası köyleri bir karanlık çağ içinde yaşıyordu.Bütün umudu türbeler ve yatırlardan medet ummaktı. Salgın hastalıklar özellikle sıtma ve verem kol geziyordu.1901 Senesinde İzmir'de zuhur eden veba salgınından korunmak için kaçan bir kısım doktor Burdur ve Tefenni gibi yerlere intikal etmişlerdi⁹³.Tefenni'ye gönderilen doktorların halka ne gibi faydaları olduğunu bilemiyoruz.1898 yılının başından itibaren Burdur'da bir hastanenin varlığından haberdarız⁹⁴.1902 Yılında Tefenni 'de bir tabip vardı çocuklara yaptığı çiçek aşısından dolayı taltif edilmişti⁹⁵1909 'da ise yine kaza merkezinde Todori isminde bir Rum doktor Belediye tabipliğine atanmıştı.Rum doktorların, genellikle birer ajan olarak Atina'da yetiştirilip daha çok yerli Rumları devlete karşı kullanmak üzere gönderildikleri tarihi gerçeklerimizdendir.Ayrıca cephelerde Mehmetçiklere zehirli iğneler yaparak çok sayıda askerimizi şehit eden ,azınlık mensubu olan doktor

⁹⁰ Böküzade Süleyman Sami,Isparta Tarihi.İstanbul -1982 Sayfa 242

⁹¹ BOA.DH.MKT.26/466

⁹² BOA.DH.MKT.37/521

⁹³ BOA.DH.MKT.90/2410

⁹⁴BOA.DH.MKT.27/887

⁹⁵ BOA.İ.TAL.104/279

hainler de başka acı bir gerçeğimizdir.Çünkü yetişmiş Türk ve ya Müslüman doktor bulmak imkansızdı.

Göhlisar dolayısıyla Kızıllar Köyü ve çevresi 1888 yılında büyük bir kıtlık yaşadı.Halk perişan vaziyet de olduğundan Konya Vilayet merkezinden yardım istenmek zorunda kalındı. Ancak ne gibi bir yardımın geldiğini bilmiyoruz.

Balkan Harbi felaketi ile başlayan felaketler zinciri Birinci Dünya Harbi süresince devam etmiş İstiklal Harbi sonun da milletimiz bir miktar nefes alır gibi olmuştu . Bu zaman zarfında sayısız insanımız cephelere sevk edilmiş milyona yakın insanımız hayatını kaybetmiştir.Diğer yandan bozguna uğrayan cephelerden veya hiç askere gitmeyerek kaçanlar eşkiyalığa başlamışlar onların yaptıkları ise hepsinden daha beter olmuştur.İşin garibi içlerinde birisi dağda eşkiya olan yerler bundan az da olsa yararlanmışlardır.Bu bakımdan Anbarcık,Kızıllar , Kozağaç ve diğer komşu köyler adli bir vakadan dolayı Isparta ceza evinden firar ederek dağa çıkan Anbarcıklı Abdullah Oğlu Halil sayesinde eşkiya tasallutundan kurtulmuşlardır.Harp yıllarında Kızıllar Köyünden çok sayıda Mehmetçik harplere iştirak etmişlerdir 1915 yılında yine büyük bir kıtlık bunun yanında bir çoğumuzun büyüklerimizden çokça duyduğumuz tam bir felaket olan çekirge afeti zuhur etmiştir.Kuvayı Miliye ye yoğun destek veren bölgelerin içinde Tefenni Kazası dolayısıyla Göhlisar mıntıkası yer almışlardır.Örneğin Eylül 1919 da yapılan 2.Nazilli Kongresine olarak Mustafa Fevzi Efendi Kaza delegesi katılarak merkez yönetimine seçilmiştir⁹⁶.Bu kongre Kuvayı Milliye tarihi için oldukça mühimdir.Tefenni ve bazı Isparta kazalarından Ekim 1920 de 300 kadar gönüllü Süvari ve Piyade orduya katılmıştı⁹⁷. Yine aynı yılın Eylül ayında Tefenni Askerlik şubesince 1892-1899 doğumlulardan 145 nefer cephelere sevk edilmiştir⁹⁸. Öte yandan o sıralarda dağ da olan Kemerli Kaz Ahmet çetesi devlet güçlerini epeyce meşgul etmiştir.Ayrıca Yunan işgaline uğrayan bölge insanlarına yardım maksadıyla Denizli de heyetler kurulmuş bu heyetler biride Tefenni –Göhlisar çevresine gelerek yardımlar toplamıştı.

⁹⁶ Aslan BUĞDAYCI, Milli Mücadelede Nazilli.Sayfa 112

⁹⁷ Prof ..Dr..Nuri KÖSTÜKLÜ,Milli Mücadele'de Denizli,Isparta ve Burdur Sancakları.Ankara -1999.Sayfa 113

⁹⁸ Prof ..Dr..Nuri KÖSTÜKLÜ.a.g.e 125

Balkan Harbinden itibaren cepheye giden yüz binlerce Mehmetçik şehit düşerek ,bu gün Yemen den Galiçya ya ,Kafkasya'dan Sina Çölleri'ne kadar nice yerlerde mezarsız yatmaktadır.Yurdumuz da viran olmadık ev ,sönmedik ocak kalmadı.Her evden en az bir insanımız şehit düştü.İsimleri unutuldu dünya dan soyları kesildi. Üzülerek görüyoruz ki sonsuz borçlu olduğumuz bu insanlarımızın topluca künyelerinin bulunduğu bir tek eser bile yazılmamıştır. Genel Kurmay Başkanlığımızın yayınlamış olduğu 5 ciltlik " Şehitlerimiz " adlı seri derde deva olacak cinsten değildir. Hatta bu kitaplarda devletin , eş ve çocuklarına resmen maaş bağladığı halde yer vermediği binlerce şehidimiz kendine yer bulunmamıştır.Seri kitaplarda ancak deve de kulak misali belli sayıda şehit yer alabilmiştir. Vakti zamanın da maddi bakımdan son derece zayıf olan devlet, şehit yakınlarına maaş bağlamamak için şeksiz şüphesiz şahadet şerbetini içen evlatlarına bu payeyi ne yazık ki çok görmüştür.Kızıllar Köyü şehitleri resmi kaynaklarda az sayı da gösterilseler de kendilerine yer bulabilmişlerdir.Halbu ki Kızıllar'a komşu Anbarcık Köyü şehitleri bu kadarlık da olsa bir vefa görmemişlerdir.Gerek Genel Kurmay yayını şehitlerimiz kitabın da gerekse Tefenni Askerlik şubesinden aldığımız belgede yer alan Kızıllar Köyü şehitlerinin isimleri ve diğer bilgileri şöyledir.Hepsi nur içinde yatsınlar...

SIRA NO	ŞHADET TARİHİ	SAVAŞ	CEPHE	LAKAPLARI	BABA ADI	ADI
1	17.05.1916	KUT	IRAK	-	İSA	SALİH
2	15.11.1916	GALİÇYA	GALİÇYA	-	HÜSEYİN	HALİL
3	23.05.1916	-	ŞARK (KAFKAS)		SALİH	ALİ
4	14.06.1916	GALİÇYA	GALİÇYA	KARAALİOĞULLARI	MEHMET	ALİ

Eğitim de Kızıllar

Eğitim ve Öğretime eskiden beri bu köyümüz de çok önem verilmektedir.Halen ve tarihi süreç içinde Kızıllardan hep nitelikli insanların yetiştiği bir gerçektir.Hep söylenegelen bu köyümüzden son derece zeki insanların yetiştiğidir.

Bunlardan en ünlüsü memleketimiz ilim hayatına büyük katkıları olan Muhaddis ve Müfessir alimlerimizden Halil Burdurı'dır.Onunla beraber oğlu ve torunları da Burdur'un yakın tarihine damgasını vuran kişiler olmuşlardır .

Halil Burdur'i Kızıllar Köyünde doğdu.Doğum tarihini bilemiyoruz. Daha çocukken Burdur'a ilim tahsili için gelmiş , şehrin medreselerinde okuyup yetişmiş ömrünü aynı yerde geçirmiş değerli bir alimdir.Son çağın büyük alimi Ömer Nasuhi Bilmen'e göre ,Osmanlı devrinin önemli müfessirlerindedir.O daha çok Muhaddis yani Hadis alimi olarak tanınmaktadır.Halil Burdur'i bir çok esere Haşiyeye ve Talikatlar yazmıştır.Eserleri:Usul i Hadisten İrşadül –Kari) isminde Aliyül Kari Haşiyesi.Nahiv (Arap Dili ile ilgili)Gunyet ül Ebsar'a Netayucül Efkar Haşiyesi.İlmi Kiraat için Nüveyri Haşiyesi.Tefsir ül Kadı'ya Talikat.Mutavvel'in büyük bölümüne Talikat⁹⁹ .Halil Burdur'i Hicri 1269 Miladi 1853 yılında vefat etmiş.Demir Oğlu Hayratı Kabristanlığına defnedilmiştir.Bir yol yapımı sırasında bulunan mezar taşı halen Burdur Müzesindedir. Kitaplığımızda ve bazı özel kütüphanelerde Mustafa Raşit bin Halil Burdur'i adıyla 19.Yüzyıla ait yazılmış taş baskı bazı eserler bulunmaktadır.Geniş bir bilgiye sahip olan bu kişinin Halil Efendinin oğlu mu dur yoksa başka bir zatın oğlu mu dur doğrusu şu anda kestirmek oldukça zor gözükmektedir. Yine bazı sicil kayıtlarında Mehmet Emin adında başka bir kişi ulamadan Burdurlu Halil Efendinin oğlu olarak kayıt edilmektedir.Ancak Halil Efendinin ölüm tarihinde bir yanlışlık olması muhtemeldir.En az iki ve ya üç yıl daha geç olması gibi...

⁹⁹ .(Bursalı M.Tahir Bey.Osmanlı Müellifleri.Yayına Hazırlayan:İsmail Özen.istanbul -1977.Cilt 3.Sayfa 346)

Bununla beraber kesin olarak onun oğlu olup ve kendisi gibi müderris olan Hasan Tahsin Efendi'yi biliyoruz. Halil Efendi ,Çay kenarında ki medresesinde uzun yıllar öğrenci yetirmiştir.Yine aynı yerde çay üzerine bir köprü yaptırmış ve bu köprü halende Muhaddis Köprüsü adıyla bilinir.Ne yazık ki Burdur'u taşkınlardan korumak için yapılan, çay kenarı dere ıslahı sırasında ;köprü yıkılarak yerine yeni tip bir köprü yapılmıştır.Halil Burduri'nin vefatından sonra medresesi Muhaddiszade Medresesi" adıyla eğitim vermeye devam etmiştir. Medresenin müderrisi Oğlu Hasan Tahsin Efendi idi¹⁰⁰.Hasan Tahsin Efendi hakkında maalesef fazla bilgi sahibi değiliz ;ancak onun oğlu yani Halil Efendi'nin torunu Ömer Lütfi Efendi hakkında epeyce bilgiye sahibiz.Burdur Sancağını Osmanlı Meclisi Mebusa' nın da temsil ederek millet vekilliğinde bulunmuştur.

Ömer Lütfi Efendi: Ocak 1873 yılında Burdur'un Hacı Ömer Mahallesinde doğmuştur.Camii Kebir Mektebinde hafızlığı tamamlayıp rüşdiye öğrenimine başladı. 3.sınıfta iken 1887 yılında okulunu terk ederek İstanbul'a geldi.Fatih'te bir medreseye yerleşti.Burdur'un yetiştirdiği büyük alimlerden Dervişzade Hafız Mustafa Efendi'nin derslerine başladı.Ve Hoca Efendiden 1901 `de icazet aldı.Bu arada Mektebi Kuzat imtihanında başarılı olup bu mektebe kayıt oldu.Dört yıl sora okulunu bitirdi.Lapseki niyabetine atandı.1905 senesine kadar bu görevini sürdürdü. Bir taraftan da Bidayet Mahkemesi Reisliğini yerine getirdi.1905'ten 1907 `ye kadar Mürefte Naibliğini , 1907 – 1908 arası İncesi Naipliği uhdesinde idi .1901 `de liyakat madalası ile taltif edildi.İbtidai hariç Bursa müderrisliğini deruhte etti.Ekim 1908 `de Burdur Livası mebusu seçildi.Meclis Mebusa'nın fesh edildiği 1912 senesine kadar mebusluk yaptı.1916 `da Safranbolu kadısı oldu. Saraya bağlılığı onu Kuvay ı Milliye aleyhine fetva ve beyannameye imza atmasında etkili oldu .Kuvay ı Milliye kuvvetlerinin Safranbolu `ya 1920 `de hücum etmesi üzerine burayı terke mecbur kaldı.İstanbul'a geldi.Aynı yıl kuzat mektebi müdürü oldu. Görevini sürdürdüğü sırada 1923 senesinde Büyükdere de ki evinde intihar etti.Sağlam bir eğitim almış ve önemli görevlerde bulunan Ömer Lütfi Efendinin intihar sebebi

¹⁰⁰ Konya Vilayet Salnamesi .Defaten 17 . Sene 1301 .Syfa 128 (Eski harflerle)

hep bir sır olarak kaldı¹⁰¹ 1950-1952 yılları arasında Burdur Belediye Başkanlığı yapan ve avukat olan Selami Dirmil , Ömer Lütfi Efendinin oğullarındandır.1960 `da İstanbul`da vefat etmiştir.

Hicri 1301 (Miladi 1884)Konya Vilayet Salnamesinde şu ibareler altında ki cetvelden Kızıllar Köyünde bir medresenin olduğunu anlıyoruz.

“Ma kaza i Tefenni de okunan derslerle medaris ve medreseyn ve talebei Ulumun cetvelidir.

Kızıllar Karyesi Osman Efendi Medresesi 23 talebe .Okunan dersler :Emsele -Dürrünnaci¹⁰²

1920 yılında bağımsız sancak olan Burdur ,Cumhuriyetin kuruluşu ile vilayetler kanunu gereği İl yapıldı.Kızıllar Köyü, iki kazalı Burdur Vilayetinin Tefenni Kazasına bağlıydı.Nahiye ise Gölhisar’dı.1952 senesinde Gölhisar Kaza olunca bu ilçeye ,Çavdır nahiyesine bağlı bir köy olarak ,.20 Mayıs 1990 tarihinde Çavdır ilçe olunca da Çavdır’a bağlandı.

25.04.2008

<http://www.burduranbarcik.com>

¹⁰¹ Hüseyin Zahit KARAÇAM Burdur Medreseleri ve Yetişen önemli Alimler (Yayınlanmadı) Abdülkerim ABDULKADİROĞLU ,Son Devir Burdurlu Osmanlı Alimleri ve Devlet arşivlerinde Burdur.1.Burdur Sempozyumu .Bildiriler cilt 1.Sayfa 389. Burdur -2007

¹⁰² Konya Vilayet Salnamesi .Defaten 17 . Sene 1301 .Syfa 129 (Eski harflerle)

